

**UCHWAŁA NR XXXI/381/17
RADY MIEJSKIEJ W GOLENIOWIE**

z dnia 31 maja 2017 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów
na lata 2017-2021”.**

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014r. poz. 1446, Dz.U. z 2015r. poz. 397, poz. 774 poz. 1505 oraz z 2016r. poz. 1330, poz. 1887 i poz. 1948)

Rada Miejska w Goleniowie uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów na lata 2017-2021”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Goleniów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady

Łukasz Mituła

Załącznik do Uchwały Nr XXXI/381/17
Rady Miejskiej w Goleniowie
z dnia 31 maja 2017 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów na lata 2017-2021

Spis treści:

1.	Wprowadzenie	3
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3.	Uwarunkowania formalno-prawne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
4.1	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	6
4.2	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa i powiatu	8
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy Goleniów	12
5.1	Dokumenty wykonane na poziomie gminy o charakterze strategicznym.....	12
5.2	Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy Goleniów	13
6.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Goleniów	14
6.1	Zarys historii obszaru gminy	14
6.2	Krajobraz kulturowy	17
6.3	Zabytki nieruchome	18
6.4	Zabytki ruchome	25
6.5	Zabytki archeologiczne	26
6.6	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	26
6.7	Dziedzictwo niematerialne	27
7.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	28
7.1	Zabytki w rejestrze zabytków.....	28
7.2	Pomniki historii	30
7.3	Parki kulturowe	30
7.4	Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych.....	31
7.5	Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	31
7.6	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	32
8.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	34
9.	Założenia programowe Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów	38
10.	Priorytety i działania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów.....	40
11.	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	47
12.	Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	47
13.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	48
13.1	Środki krajowe.....	48
13.2	Środki zagraniczne.....	55
13.3	Realizacja i finansowanie przez samorząd lokalny zadań z zakresu ochrony zabytków	57
14.	Bibliografia.....	61
15.	Załączniki do Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów.....	61

1. Wprowadzenie

Celem opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań, zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych gminy i miasta Goleniów.

Zasadniczą przesłanką opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest uznanie zasobów dziedzictwa kulturowego za istotny czynnik wpływający na rozwój społeczno-gospodarczy gminy i poprawę jakości życia mieszkańców. Sprzyja temu poprawa stanu zachowania zabytków, właściwe eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystanie zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, edukacyjne i gospodarcze.

Gminny program opieki nad zabytkami wskazuje możliwości realizacji tych zadań poprzez planowe działania organizacyjne i finansowe, edukacyjne oraz promujące i upowszechniające wiedzę o dziedzictwie kulturowym gminy, w szczególności wśród jej mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami nie ma charakteru aktu prawnego ani też uzupełniającego obowiązujące prawo. Przyjęty przez radę gminy w formie uchwały, program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Jako dokument o charakterze strategicznym powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania prac i badań nad dziedzictwem kulturowym gminy oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy.

Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., obowiązek opieki nad zabytkiem spoczywa na właścicielach czy posiadaczach zabytków a organy administracji nie mogą zastąpić właścicieli w opiece nad przedmiotami ich własności, mogą natomiast wspierać i inicjować działania zmierzające do poprawy stanu zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów oparto na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Warszawa 2008.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) obowiązek wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami spoczywa na burmistrzu gminy (prezydencie miasta, wójcie).

Zgodnie z art. 87 ust. 2 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami, zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest sporządzany na okres 4 lat i uchwalany przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji programu burmistrz sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

3. Uwarunkowania formalno-prawne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawowym aktem prawnym gwarantującym ochronę dziedzictwa kulturowego na terenie Polski jest **Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz.U. 1997, Nr 78 poz. 483). Zgodnie z art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji RP, ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów, o czym stanowi:

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446, poz. 1579, poz. 1948,)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym zadaniem własnym gminy jest *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest:

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.).

Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami, zasady tworzenia programów ochrony zabytków oraz zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, oraz organizację organów ochrony zabytków (w szczególności art. 3, 4, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz rozdział 7).

Zgodnie z art. 4 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ustawa odróżnia ochronę zabytków od opieki nad zabytkami. Ochrona zabytków obejmuje czynności o charakterze władczym, realizowane przez organy administracji publicznej w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz przypisane im ustawowo kompetencje (np. wydawanie decyzji administracyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, zapobieganie zagrożeniom, kontrolę stanu ich zachowania a także uwzględnienie ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Natomiast, zgodnie z art. 5 ustawy, opieka nad zabytkami to działania podejmowane przez właściciela lub posiadacza zabytku, polegające w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 71. ust. 2. ustawy, w przypadku gdy tytuł prawny do zabytku posiada jednostka samorządu terytorialnego, sprawowanie opieki nad zabytkami, określonej w art. 5 ustawy, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zadania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami zostały uwzględnione również w innych obowiązujących aktach prawnych:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.),

- ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. : Dz. U. z 2016 r. poz. 290),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1651),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j.: Dz. U. z 2016 r. poz. 672),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1774),
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j.: Dz. U. z 2016 r. poz. 239).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1446).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji zostały sformułowane przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, wykonanym zgodnie z art. 84 - 86 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017** (Uchwała nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.)

Program kładzie duży nacisk na zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowanie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zwrócono uwagę na ważną rolę samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z zapisami prawa działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Dodatkowo gminy odpowiadają m.in.

za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego.

Zwrócono uwagę na potrzebę wsparcia merytorycznego działań samorządu terytorialnego zarówno poprzez ogólnodostępny portal informacyjny jak i szkolenia czy opracowania studialno-dokumentacyjne. W tym zakresie istotny jest cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Kierunek działania 4: Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Innym ważnym z punktu widzenia ochrony zabytków na szczeblu gminy jest cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach tego celu zakłada się m.in. kierunki:

2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.

3: Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem internetu.

4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Wśród innych dokumentów o charakterze strategicznym znajdują się:

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013** (Warszawa 2004)
- **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** (Warszawa 2005)

Oba dokumenty zawierają strategiczne cele polityki państwa i uwarunkowania formalno-prawne w sferze ochrony zabytków dla całego obszaru Polski z określeniem spójnych działań realizowanych w regionach.

Ochrona dziedzictwa kulturowego w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków, została wyodrębniona jako jeden z pięciu obszarów strategicznych w okresie programowania 2004–2020.

W dokumencie p.n. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 poza przesunięciem daty kierunkowej, wprowadzono programy operacyjne jako system realizacyjny Narodowej Strategii Rozwoju Kultury.

Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano Program Operacyjny "Dziedzictwo kulturowe". Program realizowany jest w ramach dwóch priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Celem programu jest ochrona i upowszechnianie polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków.

Celami częściowymi są m.in. zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, rewaloryzacja zabytków, poprawa stanu zachowania zabytków.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa i powiatu

- **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020** przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/ 303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r., aktualizacja – 22.06.2010 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Goleniów jest zgodny z wyznaczonymi w SRWZ celami strategicznymi. Wśród wyznaczonych sześciu celów strategicznych SRWZ, problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana zwłaszcza w dwóch:

Cel strategiczny nr 4: „Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami”, a w ramach tego celu wyznaczono cel kierunkowy:

4.6. „Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych”. W ramach tego celu planowane są działania polegające m.in. na: renowacji, rewaloryzacji i adaptacji obiektów przemysłowych i powojennych oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, sportowo-rekreacyjne, edukacyjne, handlowo-usługowe, biurowe i mieszkaniowe.

Również w ramach tego celu strategicznego przewiduje się rewitalizację, odbudowę i renowację staromiejskich układów urbanistycznych.

Cel strategiczny nr 6: „Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu”, a w ramach tego celu wyznaczono cel kierunkowy:

6.5. Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej”.

W ramach tego celu planowane są działania polegające m.in. na ochronie zabytków i miejsc pamięci.

Działania oddziałujące w sposób pośredni na promocję i opiekę nad dziedzictwem kulturowym realizuje cel strategiczny nr 1: „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania”, gdzie jako cel kierunkowy wyznaczono: 1.2. „Wzrost konkurencyjności województwa w krajowym i zagranicznym ruchu turystycznym”.

Działania w ramach tego celu obejmują m.in. promocję oferty turystycznej regionu poprzez przygotowanie i rozpowszechnianie publikacji, udział w krajowych i zagranicznych targach i imprezach branżowych.

Realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 służy Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020. Istotna w zakresie dostępności do środków UE i ich ewentualnego wykorzystania na terenie gminy Goleniów jest spójność Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Goleniów z celami i priorytetami wyznaczonymi przez ten Program.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020**

Program, przyjęty przez Komisję Europejską 12 lutego 2015 r. do wsparcia finansowego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo.

Diagnoza w zakresie kultury i środowiska kulturowego województwa zachodniopomorskiego wskazuje na konieczność renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności wielu cennych zabytków. Ponieważ ruch turystyczny

ukierunkowany jest nie tylko na wypoczynek nadwodny ale również na aktywność związaną ze zwiedzaniem miejsc związanych z historią i kulturą regionu, ważną kwestią stanowi również udostępnienie zabytków i ich otoczenia.

Realizacji tych zadań ma służyć oś priorytetowa: IV. Naturalne otoczenie człowieka. Priorytet inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Realizacja tego priorytetu ma być oparta na wypełnieniu celu szczegółowego:

1. Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu.

W związku z tym planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie mieszkańcom województwa oraz turystom obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi).

Celem jest również zwiększenie udziału mieszkańców w kulturze regionu dlatego planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury w województwie.

Zadania ubiegające się o dofinansowanie w ramach w/w celów szczegółowych mają przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności województwa dla turystów oraz mieszkańców regionu, a poprzez to w znaczącym stopniu wpłyną na tworzenie nowych miejsc pracy.

W powyższym zakresie program opieki nad zabytkami gminy Goleniów wpisuje się w założenia Regionalnego Programu.

- **Audyt turystyczny Województwa Zachodniopomorskiego** uchwalony Uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 8 stycznia 2014 roku.

Przyjęty dokument jest analizą turystyczną regionu i stanowi podstawę do rozpoczęcia dalszych prac nad nowym dokumentem Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego.

Wnioski płynące z audytu turystycznego służą wykonaniu analizy SWOT – określenia mocnych i słabych stron, możliwości i zagrożeń. W dokumencie zwrócono uwagę na znaczenie potencjału kulturowego, który pozwala zaistnieć i konkurować na rynku turystycznym, na który składają się wszelkiego rodzaju miejsca i obiekty zabytkowe, muzea dysponujące zbiorami o szczególnym znaczeniu lub świadczącymi o unikatowej historii i cechach kultury regionu. W dokumencie przeanalizowano elementy krajobrazu kulturowego i wskazano jego najcenniejsze elementy przywołując konkretne obiekty w regionie, w tym: budowle sakralne, mieszkalne, obronne czy zabytki techniki ale także obszary zieleni komponowanej, tj. parki, ogrody, cmentarze, zieleń przydrożną. Zwrócono również uwagę na elementy historycznego zagospodarowania: pomniki, kapliczki przydrożne, krzyże itp. Stwierdzono, że te wszystkie elementy stanowią istotny potencjał kulturowy w rozwoju turystyki kulturowej Województwa.

- **Polityka samorządu województwa zachodniopomorskiego w sektorze turystyki** uchwalona Uchwałą nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17.05.2016 r.

W dokumencie stwierdzono, że „polityka samorządu województwa w sektorze turystyki jest elementem kompleksowego planu działań, których celem jest tworzenie jak najlepszych warunków do życia i pracy mieszkańców regionu oraz systematyczne podnoszenie jakości życia.” Z ogólnej oceny stanu turystyki województwa

zachodniopomorskiego wynika, że jest to jeden z najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów w Polsce. Atrakcyjność regionu tworzą nie tylko ogromne walory przyrodnicze ale również zasób kultury materialnej w postaci m.in. zabytków architektury, techniki czy zabytkowych układów zieleni komponowanej.

Jednym z priorytetów w obszarze rozwoju i podnoszenia jakości kluczowych produktów turystycznych jest m.in. rozwój turystyki poznawczej i kulturowej, w tym przede wszystkim rozwój produktu kulturowego opartego o historyczną rekonstrukcję miejsca i czasu.

Samorząd województwa podejmując się roli kreatora i koordynatora kierunków rozwoju turystyki zakłada partnerską współpracę z samorządami lokalnymi, podkreślając ich wiodącą rolę w prowadzeniu działań inwestycyjnych, promocyjnych i informacyjnych.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego** uchwalony przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XLV/530/10 z dnia 19.10.2010 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Goleniów wpisuje się w kierunki działań wyznaczone przez plan zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, którego jednym z głównych celów jest ochrona i zachowanie wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych.

W dokumencie zdefiniowane zostały zagrożenia dla zabytków i zabytkowego krajobrazu oraz stan ochrony środowiska kulturowego a następnie wyznaczono cel strategiczny i cele szczegółowe, w tym cel: 3.3.6. Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Dla realizacji celu strategicznego wyznaczono kierunki, m.in.:

Kierunek 1. Ochrona i wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego, a w nim ustalenia:

- 5. Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego obowiązku sporządzania planów miejscowych uwzględniających obiekty, założenia zabytkowe i stanowiska archeologiczne wraz z ich otoczeniem,
- 6. Uwzględnianie wytycznych wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego.

Do Planu zostały wpisane zdefiniowane w analizie obszary krajobrazowo-kulturowe (OKK), tj. wyraźnie wyodrębniające się na terenie województwa zespoły o wartościach kulturowych i specyficznych, wartych ochrony formach środowiska naturalnego.

Zalecono uwzględnienie w polityce przestrzennej gmin ochronę tych wyodrębnionych obszarów. Część terenu gminy Goleniów została objęta OKK „Dolina Iny”, obejmującym tereny wzdłuż rzeki Iny. Dla takich obszarów zalecono m.in. zachowanie charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych, utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych.

Ponadto w Planie zaleca się rewaloryzację i rewitalizację zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych, zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych a także inwentaryzację i waloryzację zieleni przydrożnej, porządkowanie i utrzymanie historycznych nekropolii. Plan zagospodarowania zakłada również tworzenie programów rewitalizacji zabytków opuszczonych i niszczących, opracowanie i upowszechnianie regionalnych katalogów historycznej zabudowy i zagospodarowania terenu,

W ramach kierunku 3. Ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego jednym z ustaleń jest „konsekwentna realizacja dokumentów planistycznych samorządów

terytorialnych w celu kształtowania spójnego wizerunku miejscowości”, w tym m.in. ochronę sylwet miast i wsi ze szczególnym uwzględnieniem ekspozycji od strony wjazdów, w tym poprzez stworzenie zasad lokalizacji i gabarytów elementów reklamowych itp.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego** przyjęty przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą Nr XXIII/310/13 z dnia 26 marca 2013 r.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego określa politykę Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i powinien stać się podstawą określania polityki w w/w zakresie dla samorządów lokalnych, również dla gminy Goleniów.

W dokumencie sformułowano trzy cele perspektywiczne oraz wynikające z nich cele operacyjne i podporządkowane im zadania szczegółowe.

I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego

Cele szczegółowe:

- Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym w dokumentach strategicznych i planistycznych,
- Poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego,
- Decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami,
- Integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody,
- Delimitacja (wyznaczenie granic) wartościowych obszarów krajobrazu kulturowego do zachowania i budowa systemu ochrony

II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywacji ekonomicznej i społecznej województwa

Cele szczegółowe:

- Tworzenie warunków finansowych i organizacyjnych opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu materialnym i niematerialnym
- Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości

III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo

Cele szczegółowe:

- Edukacja regionalna
- Promocja walorów kulturowych regionu

Zadania wyznaczone do realizacji wymienionych celów szczegółowych zakładają m.in.:

I.3.6. Promocję prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi.

I.3.7. Wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami z obszaru województwa zachodniopomorskiego.

II.1.1. Dofinansowywanie z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami – dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach, dotacje na działania edukacyjne, społeczne, wydawnicze.

II.2.2. Rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków).

III.1.3. Popularyzacja wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami.

III.1.7. Promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego regionu.

III.2.1. Popularyzacja wiedzy o zasobach dziedzictwa kulturowego i potrzebie jego ochrony.

Jako główne założenie dla powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami wskazano ochronę zabytkowego krajobrazu kulturowego, który obok ochrony środowiska naturalnego powinien być najważniejszym celem publicznym polityki przestrzennej gminy. W tym zakresie gminny program opieki nad zabytkami gminy Goleniów jest spójny z wyznaczonymi w POnZ WZ celami ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, w tym ochrony dziedzictwa historycznego, utrzymania i wyeksponowania zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego, zachowania w dobrym stanie technicznym i estetycznym zabytków oraz innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości.

- **Program polityki rozwoju powiatu goleniowskiego na lata 2014-2020** przyjęty Uchwałą nr V/37/15 Rady Powiatu w Goleniowie z dnia 23 kwietnia 2015 r.

Program ma być w swoich założeniach „kluczowym dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju jednostki terytorialnej”. Ma wyznaczać główne cele rozwoju i programy operacyjne, dotyczące rozwiązywania najistotniejszych problemów z punktu widzenia lokalnej społeczności.

Analizując uwarunkowania Powiatu stwierdzono, że Gmina Goleniów dominuje w regionie zachodniopomorskim pod względem atrakcyjności inwestycyjnej i dynamiki rozwoju gospodarczego, m.in. dzięki atrakcyjnemu położeniu geograficznemu oraz polityce zrównoważonego rozwoju.

Zauważając atrakcyjność turystyczną Powiatu, w dokumencie wyznaczono cel strategiczny: 4. Promocja Powiatu oraz rozwój turystyki i ochrony środowiska.

W ramach działań wskazano: Wspieranie idei budowy ścieżek rowerowych na terenie Powiatu Goleniowskiego oraz Renowację zabytków i starej zabudowy.

W tym zakresie Powiat Goleniowski proponuje udzielanie dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub innych robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Powiatu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy Goleniów

5.1 Dokumenty wykonane na poziomie gminy o charakterze strategicznym

- **Strategia Rozwoju Gminy Goleniów na lata 2014-2023** (uchwała Nr XLII/489/14 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 26 lutego 2014 r.)

Dokument formułuje misję wspólnoty samorządowej: „Dobra wspólna energia na wiele lat” oraz wizję strategiczną, której fragment mówi:

„Gmina Goleniów jest dobrym miejscem do pracy i życia. Pozwala na to jej zagospodarowanie, wykorzystujące walory przyrodnicze i położenie. Prężne podstawy gospodarcze, stale wspierane innowacyjnym zarządzaniem publicznym, przekładają się na coraz wyższą aktywność lokalną. Gmina Goleniów skutecznie konkuruje w przyciąganiu i zatrzymywaniu nowych inwestorów, oraz przyjmowaniu nowych mieszkańców”.

Spośród 10 celów strategicznych najważniejsze dla realizacji zadań gminnego programu opieki nad zabytkami gminy wydają się: Stworzenie elementów wyposażenia turystycznego i rekreacyjnego w gminie – cel 4. oraz cel 10 – Rewitalizacja śródmieścia Goleniowa.

Dla realizacji celu 4 wskazane zostały inicjatywy strategiczne:

1. Lubczyna jako główny ośrodek turystyczno- rekreacyjny dla mieszkańców gminy, o wydłużonym sezonie
2. System ścieżek rowerowych w gminie włączony do sieci ścieżek w SOM
3. System szlaków pieszych i konnych w gminie; ew. quadodrom
4. Strefa Meandrów Iny
5. Mini-skansen goleniowski

Natomiast dla realizacji celu 10 wyznaczono inicjatywy strategiczne:

1. Sporządzenie planu zagospodarowania i wizji przestrzennej śródmieścia Goleniowa.
2. Realizacja II-go Etapu „Otwartych Bram Goleniowa”
3. Przygotowanie do budowy „Serca Miasta”

Lista w/w celów strategicznych, służących budowaniu i kultywowaniu tożsamości lokalnej w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe znajduje odniesienie w działaniach określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów. Bardzo ważnym dla zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu urbanistycznego Goleniowa jest wizja poprawy ładu przestrzennego tej części miasta oraz tworzenie „serca miasta”.

5.2 Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy Goleniów

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów** (tekst jednolity: Uchwała Nr XVII/188/16 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 24 lutego 2016 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Goleniów)
- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

Obowiązujący tekst jednolity Studium odwołuje się do tekstu pierwotnego, uchwalonego uchwałą Nr LII/462/02 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 24 czerwca 2002 r., uwzględniając wszystkie późniejsze zmiany.

W dokumencie wymieniono najbardziej wartościowe elementy zasobu środowiska kulturowego gminy i miasta Goleniów i określono warunki ochrony tych zasobów. Wytypowano obiekty i tereny kwalifikowane do wpisu do rejestru zabytków a także zespoły przyrodniczo – krajobrazowe w celu ochrony cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego oraz ustalono zasady ochrony obiektów i terenów wpisanych do rejestru, typowanych do wpisu czy ujętych w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków.

Wśród ogólnych wytycznych Studium, ustalono generalną zasadę kształtowania zabudowy w nawiązaniu do występujących w terenie historycznych elementów

i form, proporcji parceli, małej architektury w zależności od lokalizacji, sąsiedztwa i stanu zachowania wartości historycznych. Zwrócono uwagę na konieczność bezwzględnego przestrzegania zapisów planistycznych odnośnie stosowania form i materiałów architektonicznych nawiązujących do dziedzictwa kulturowego regionu. Ponadto zaproponowano opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wskazanych obszarów gminy oraz wykonanie opracowań uzupełniających, m.in. opracowanie planów uporządkowania zabudowy dla miejscowości o zabytkowym układzie historycznym (Niewiadowo, Glewice, Marszewo, Mosty, Tarnówko, Stawno, Podańsko, Rurzyca, Borzysławiec, Miękowo, Danowo).

Ilość i zakres miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmuje dużą część gminy Goleniów oraz znaczną część obszaru miasta Goleniowa w tym fragment części śródmiejskiej. Jednym z najnowszych opracowań planistycznych jest plan miejscowy dla obszaru w rejonie ulic: Puszkina, Juliusza Słowackiego, Władysława Jagiełły, Szkolnej (Uchwała Nr XIX/226/16 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 27 kwietnia 2016 r.) Obszar planu dotyczy bezpośredniego sąsiedztwa obszaru Starego Miasta wpisanego do rejestru zabytków.

Gminny program opieki w ślad za założeniami Studium zwraca uwagę na konieczność sukcesywnego uchwalania planów miejscowych, które określą zasady kształtowania polityki przestrzennej gminy z uwzględnieniem ochrony poszczególnych obiektów i terenów uznanych za szczególnie wartościowe ze względu krajobrazowych, przyrodniczych i zabytkowych.

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Goleniów

Analiza ma na celu zwięzłą charakterystykę zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy. Charakterystyka obejmuje całość dziedzictwa kulturowego gminy z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego, poszczególnych typów i rodzajów zabytków oraz dziedzictwa niematerialnego.

6.1 Zarys historii obszaru gminy

Najstarsze ślady osadnicze na obszarze dzisiejszej gminy Goleniów pochodzą z młodszej epoki kamienia. Ok. 4200-3500 lat p.n.e. teren ten zasiedliły rolnicze ludy reprezentujące krąg kultury ceramiki wstęgowej. Wykształconą wówczas sieć osadniczą wykorzystała w epoce brązu i początku epoki żelaza kultura łużycka (ok. 1200-400 lat p.n.e.). Na podstawie licznych znalezisk archeologicznych ustalono, że w okolicach Goleniowa istniała ciągłość osadnicza od okresu młodszej epoki kamienia aż po czasy wczesnego średniowiecza, z pewnym załamaniem w okresie wielkiej wędrówki ludów.

Począwszy od poł. X w. w okolicach dzisiejszego miasta, w zakolu rzeki Iny, osiedliły się na stałe pierwsze plemiona słowiańskie. Trudno dostępne podmokłe tereny oraz wysoki brzeg, po przeciwnej stronie rzeki sprzyjały powstaniu trwałego grodu. W czasach średniowiecza ukształtowana została na terenie obecnej gminy zasadnicza sieć osadnicza, która z modyfikacjami i uzupełnieniami, przetrwała aż po czasy współczesne.

Formalna lokacja miasta na prawie magdeburskim, wzorowanym na rozwiązaniach przyjętych w Szczecinie, nastąpiła z inicjatywy księcia pomorskiego Barnima I w 1268 r. Nowo powstałe miasto uzyskało liczne przywileje, takie jak możliwość żeglugi bez ograniczeń, samorząd miejski, zwolnienia celne oraz nadania w postaci obszarów gruntów ornych i lasów rozciągających się aż do ujścia Iny.

Znaczący rozwój ekonomiczny, stymulowany ożywionym handlem spowodował przyłączenie miasta do związku Hanzy, co formalnie nastąpiło w roku 1368. Jednak począwszy od końca XIII w. Goleniów osiągał coraz większe znaczenie w hanzeatyckim handlu, ze względu na swoje dogodne położenie w dolnym biegu Iny i kontrolowanie portu przy ujściu tej rzeki. W 1314 r. nastąpiła zmiana prawa miejskiego na prawo lubeckie, które było znacznie korzystniejsze dla intensywnie rozwijającego się miasta i jego mieszkańców. Podstawę goleniowskiej gospodarki aż do XVIII w. stanowił handel zbożem, drewnem i solą. Goleniów prowadził ożywione kontakty z większymi miastami w regionie – Szczecinem, Gryfinem, Darłowem, Wolinem czy Kamieniem Pomorskim, oraz z Gdańskiem, Toruniem, Elblągiem i in. Przez Goleniów prowadziły szlaki handlowe do Szczecina, Koszalina, Słupska oraz do Gdańska.

Czasy późnego średniowiecza to dla miasta okres szczególnego rozkwitu. W ciągu kilku dziesięcioleci niewielka miejscowość rybacka rozwinęła się w znaczący ośrodek miejski. Wyznacznikiem roli Goleniowa w tym czasie było nadane w 1385 r. prawo bicia własnej monety zwanej białym groszem goleniowskim. W tym czasie miasto zostało otoczone pierścieniem kamiennych murów obronnych, wzmocnionych następnie ceglanyimi basztami i czterema okazałymi bramami. Typowy dla pomorskich miast szachownicowy układ urbanistyczny był stopniowo wypełniany okazałą zabudową mieszczańską. Najważniejszą budowlą w mieście był kościół św. Katarzyny, którego monumentalna sylweta z wysoką wieżą nakryta strzelistym hełmem, została uwieczniona na Wielkiej Mapie Księstwa Pomorskiego Lubinusa z 1618 r.

Okres nowożytny to dla miasta czasy stopniowego upadku dawnego znaczenia. Liczne pożary i epidemie nawiedzające miasto miały swoją kulminację w wydarzeniach wojny trzydziestoletniej, kiedy to nastąpiło całkowite załamanie żeglugi i rzemiosła. Na mocy ustaleń pokoju westfalskiego z 1648 r. miasto przypadło Szwedom i z krótką, czteroletnią przerwą pozostawało w rękach Szwedów do 1720 r., tj. do zakończenia wojny północnej i ustaleń traktatu sztokholmskiego, na mocy którego Goleniów wraz z całym Pomorzem wszedł w skład Królestwa Pruskiego. Dynamiczny rozwój polityczny, gospodarczy i militarny Królestwa Pruskiego miał swoje odzwierciedlenie również w poprawie sytuacji gospodarczej i odbudowie Goleniowa. W czasie planowej akcji kolonizacyjnej na terenie dzisiejszej gminy Goleniów zostało założonych kilkanaście miejscowości. Melioracje łąk i zagospodarowanie terenów prowadzono przy udziale osadników sprowadzonych z Holandii. W 1776 roku do Goleniowa należały: Żółwia Błoc, Miękowo, Marszewo, Krępsko, Gniazdowo, Kąty, Kłosowice i Inoujście. W 1800 roku miasto było w całkowitym lub częściowym posiadaniu 8 wsi i 5 folwarków. Sam Goleniów zyskał nową zabudowę. Intensywnie rozwijały się przedmieścia – Wyk oraz teren zlokalizowany przed Bramą Wolińską – tzw. Raddenberg. Wybudowano m.in. nowy ratusz, spichlerze, szkołę i szpital.

W 1815 r., na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego, kończącego okres wojen napoleońskich, zreformowano struktury administracyjne państwa pruskiego. Podział na powiaty, jednakowe pod względem terytorialnym, ludnościowym i ekonomicznym,

znacznie wpłynął na kształtowanie się krajobrazu kulturowego. Powiaty stały się trwałym elementem kultury politycznej i gospodarczej państwa pruskiego, dzięki którym stworzono czytelną strukturę osadniczą z instytucjami publicznymi o charakterystycznych formach architektonicznych, komunikacją lokalną i nowoczesnym prawem budowlanym. Obszar dzisiejszej gminy Goleniów wraz z miastem od 1818 r. wszedł w skład powiatu nowogardzkiego (Landkreis Naugard) w rejencji szczecińskiej, prowincji Pomorze. W 1830 r. utwardzono drogę prowadzącą do Szczecina, a w 1882 r. uruchomiono pierwsze połączenie kolejowe do Dąbia. Następnie miasto połączono koleją z Gryficami, Wolinem i Świnoujściem oraz Kołobrzegiem i Maszewem. W mieście wybudowano kanalizację oraz wzniesiono nowe gmachy użyteczności publicznej, m.in. pocztę, sąd i zespół budynków więziennych. Pomiędzy 1850 a 1890 r. liczba mieszkańców miasta wzrosła o 60% i osiągnęła 8 tysięcy. Okres gospodarczej prosperity, związany z procesem politycznego zjednoczenia państwa niemieckiego przełożył się na rozwój infrastruktury przemysłowej. Ze względu na sąsiedztwo Puszczy Goleniowskiej w mieście zlokalizowano głównie przemysł drzewny o profilu meblarskim, o czym świadczy założenie przez Williego Laabsa w 1913 r. dużej fabryki mebli pod nazwą „WILAGO”. Rozwijał się również przemysł włókienniczy i papierniczy.

W 1925 miasto zamieszkiwało 11.624 osób, głównie protestantów oraz 122 katolików i 45 Żydów. Rozwój demograficzny przełożył się również na dynamiczny rozwój przestrzenny. W 1930 r. obszar miasta sięgał 109,3 km² i liczył 985 budynków mieszkalnych.

W okresie II wojny światowej goleniowskie więzienie było miejscem przetrzymywania i pracy więźniów politycznych, jeńców wojennych i robotników przymusowych, również pochodzenia polskiego. Duże znaczenie odegrała również fabryka zbrojeniowa w Mostach o nazwie „Luftmuna Speck”, w szczytowym okresie produkcji zatrudniająca ok. 2500 pracowników, z których większość stanowili robotnicy przymusowi.

Miasto zostało zdobyte przez Armię Czerwoną 7 marca 1945 r. Ocenia się, że w wyniku działań wojennych i dalszych wyburzeń zniszczeniu uległo do 70% zabudowy miasta. Na starym mieście straty w zabudowie sięgały nawet do 90%. Wraz z napływającymi ze wschodu osadnikami polskimi całkowitej wymianie uległa struktura społeczna i narodowościowa.

Obecną nazwę miejscowości wprowadzono rozporządzeniem ministrów Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 7 maja 1946 roku. Do tego czasu funkcjonowały spolszczone nazwy miejscowości Gołonóg lub Golanowo. W 1954 r. Goleniów stał się siedzibą powiatu. W tym czasie do miasta przyłączono osiedle Helenów. Symptomy ożywienia życia społecznego i gospodarczego w epoce gomułkowskiej i gierkowskiej znalazły odzwierciedlenie w odbudowie miasta, w tym budowie nowych szkół, osiedli mieszkaniowych, dworca kolejowego i portu lotniczego, który w końcu lat 60-tych XX w. zyskał znaczenie cywilne. W gminie ponownie rozwinął się przemysł drzewny, spożywczy, a po 1989 r. również drobne usługi i handel. W ostatnim czasie, na terenie gminy obserwuje się zjawisko nasilonej suburbanizacji, związanej z bliskością aglomeracji szczecińskiej. Impulsem dla rozwoju gospodarczego gminy stała się decyzja o ulokowaniu na południowy-zachód od miasta Goleniowskiego Parku Przemysłowego.

Jednocześnie po 1945 r. znacznemu uszczupleniu uległa historyczna sieć osadnicza. Wysiedleniu, a następnie całkowitej degradacji uległo wiele układów ruralistycznych, zwłaszcza tych położonych w zachodniej części gminy.

W wyniku reformy administracyjnej w 1999 r. utworzono powiat goleniowski ze stolicą w Goleniowie.

6.2 Krajobraz kulturowy

Gmina miejsko-wiejska Goleniów położona jest w zachodniej części województwa zachodniopomorskiego i stanowi największą pod względem terytorialnym pośród sześciu gmin powiatu goleniowskiego. Od południa gmina graniczy z gminami Kobylanka i Stargard w powiecie stargardzkim, od zachodu z gminą Police i miastem Szczecin, od północy z gminami Przybiernów i Stepnica, zaś od wschodu z gminami Osina i Maszewo. Granica zachodnia gminy przylega do linii brzegowej Odry i jeziora Dąbie. Pozostałe granice mają charakter sztuczny i przebiegają przez kompleksy leśne i użytki rolne, częściowo wzdłuż koryt rzek.

Powierzchnia gminy wynosi 44 306 km², co plasuje gminę na pierwszym miejscu pod względem terytorium w powiecie i na piątym miejscu w województwie zachodniopomorskim. Przeszło 48% powierzchni gminy zajmują tereny zalesione, natomiast grunty rolne to niespełna 38% powierzchni. Geograficznie gmina leży w obrębie trzech krain geograficznych:

- Dolina Dolnej Odry (bagniste tereny wzdłuż jeziora Dąbie i rzeki Odry),
- Równina Goleniowska (rozległe kompleksy leśne porośnięte Puszcza Goleniowską),
- Równina Nowogardzka (pagórkowate tereny rolne).

Gmina Goleniów położona jest w dolnym biegu rzeki Iny, której ujście do Odry znajduje się przy zachodniej granicy gminy (Inoujście). Ponadto przez gminę przepływa rzeka Gowienica oraz strugi: Krępa, Struga Goleniowska, Wiśniówka.

Na terenie gminy położone są trzy rezerваты przyrody o charakterze torfowiskowym: „Olszanka” (większość położona w granicach gminy Stepnica), „Uroczysko Święta” i „Żółwia Błoc”. Występują też inne formy ochrony przyrody tj. obszar „Natura 2000”, pomniki przyrody, użytki ekologiczne i lasy ochronne. O walorach przyrodniczych gminy przesadzają rozległe kompleksy leśne Puszczy Goleniowskiej oraz unikatowe obszary łąkowe położone na wschodnim brzegu Odry i jeziora Dąbie, na których występują siedliska chronionych roślin i ptaków. Szczególną syntezę wartości przyrodniczo-kulturowych prezentuje zabytkowy park pałacowy w miejscowości Mosty.

Krajobraz kulturowy gminy stanowi syntezę elementów przyrodniczych oraz wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty jak i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Krajobraz ten został ukształtowany w wyniku wielowiekowego procesu dziejowego, na który składały się liczne wojny, ale również okresy rozwoju społeczno-gospodarczego. Na obecny stan zachowania zasobów zabytkowych gminy decydujące były wydarzenia II wojny światowej. Na skutek działań wojennych i decyzji politycznych zniszczeniu uległy nie tylko cenne zabytki architektury. Zniszczone i rozproszone zostały dzieła sztuki, ale przede wszystkim w sposób drastyczny przerwana została ciągłość kulturowa Pomorza, kształtowana od czasów

średniowiecza. Wysiedlenie ludności niemieckiej i zasiedlenie „ziem odzyskanych” polskimi przesiedleńcami spowodowało brak identyfikacji kulturowej z zastaną spuścizną historyczną. Przesiedlona z terenów wschodniej i centralnej Polski ludność cywilna przywiozła ze sobą mieszankę różnych kultur i tradycji, w znacznym stopniu oderwaną od historii i tradycji tych ziem. Brak identyfikacji kulturowej napływowej ludności z zasiedlanymi terenami skutkowało brakiem poszanowania zastanych zasobów kulturowych, a w pierwszych latach po wojnie wręcz z metodycznym niszczeniem wszelkich śladów materialnych obcej kultury. Te niekorzystne procesy potęgowane były czynnikami politycznymi, co sprzyjało manipulacji historyczną świadomością, poprzez akcentowanie słowiańskich korzeni Pomorza Zachodniego i zacieranie śladów kultury niemieckiej.

Wraz z przełomem politycznym w 1989 r. oraz zmianą pokoleniową obserwuje się zmianę postaw społecznych w tym zakresie, przejawiającą się zwiększeniem zaangażowania społecznego w ochronę dziedzictwa kulturowego regionu i rosnącą identyfikacją z „małą ojczyzną”. Do zjawisk niekorzystnych, związanych z przemianami ustrojowymi zaliczyć należy presję inwestycyjną, która często nie respektuje zasad zrównoważonego rozwoju i przyczynia się do pogorszenia stanu krajobrazu kulturowego. Proces niekorzystnych zmian dotyczy zwłaszcza niezgodnych z zasadami konserwatorskimi inwestycji budowlanych, przyczyniających się do zatarcia wartości zabytkowych historycznych budowli, zespołów budowlanych i historycznych układów przestrzennych. Zabytkowa zabudowa, co do której zaniechano jakiegokolwiek działalności inwestycyjnej niszczy, pogarsza się jej stan techniczny.

Pomimo niekorzystnych uwarunkowań historycznych i opisanych zjawisk społeczno-gospodarczych, obszar gminy zachował wiele elementów zagospodarowania waloryzujących lokalny krajobraz kulturowy. O jego wartości przesądzą zwłaszcza założenia osadnicze, charakteryzujące się dużym stopniem zachowania historycznej struktury przestrzennej.

6.3 Zabytki nieruchomości

- **Historyczne układy przestrzenne**

Założenia urbanistyczne

Jedynym założeniem urbanistycznym na terenie gminy jest miasto Goleniów, położone w południowej części Równiny Goleniowskiej. Centralna część miasta, w granicach wyznaczonych przez historyczne obwarowania miejskie, stanowi obszar Starego Miasta, objęty ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków. Miasto zostało lokowane w 1268 r. przez księcia pomorskiego Barnima I na prawie magdeburskim. Obszar Starego Miasta zachował czytelne granice oraz zasadniczą siatkę ulic. Niestety, kwartalny układ zabudowy miejskiej oraz wnętrz urbanistycznych uległ częściowemu zniekształceniu, na skutek powojennej odbudowy, nierespektującej historycznego rozplanowania i charakteru dawnej zabudowy staromiejskiej. Zrealizowanie w okresie powojennym osiedla mieszkaniowego, zabudowanego typowymi, trzy lub czteropiętrowymi, pudełkowatymi blokami, przesądziło o trwałej degradacji przestrzennej zabytkowego układu urbanistycznego, uniemożliwiając jego sensowną rewitalizację.

Najcenniejszym elementem zabudowy staromiejskiej pozostaje kościół farny p.w. św. Katarzyny oraz zachowane fragmenty murów obronnych. Obie budowle pochodzące z czasów średniowiecza, charakteryzujące się dużą skalą i dobrej klasy architekturą przypominają czasy największej świetności miasta w okresie Hanzy.

Kościół św. Katarzyny, z masywną wieżą zachodnią, stanowi dominantę architektoniczną starego miasta. W obecnym kształcie powstał na przestrzeni XIV i XV w. Budowla reprezentuje typ trójnawowej hali z wieżą zachodnią i wyodrębnionym prezbiterium, charakterystyczny dla pomorskich kościołów farnych okresu średniowiecza.

Mury obronne w Goleniowie były wznoszone etapami, począwszy od czasu lokacji miasta. Najstarsze obwarowania miejskie zbudowane zostały z układanych warstwami głazów granitowych i sięgały ok. 7 metrów wysokości. W XV wieku dokonano gruntownej przebudowy fortyfikacji przy użyciu cegły. Z tego czasu pochodzą zachowane do dzisiaj, okazałe urządzenia obronne, w postaci Bramy Wolińskiej, położonej po północnej stronie miasta, cylindrycznej Baszty Prochowej (zwanej też Więzienną) i ośmiobocznej Baszty Menniczej.

W okresie od XVIII do XIX w. mury uległy częściowej rozbiórce, a na terenie dawnych fos założono ogólnodostępne tereny zielone (tzw. Planty). W 2003 roku wewnątrz Bramy Wolińskiej zaadaptowano na potrzeby miejskiego Centrum Informacji Turystycznej. Od 2012 r. prowadzona jest rewaloryzacja murów obronnych w Goleniowie, finansowana w dużym stopniu ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z udziałem własnym środków gminnych.

Ciekawym przykładem dawnej zabudowy miasta jest osiemnastowieczny budynek spichlerza, wzniesiony w konstrukcji ryglowej, zlokalizowany w dawnym porcie rzeczonym, na lewym brzegu Iny. Nie zachował się niestety budynek ratusza staromiejskiego, którego wypalone ruiny zostały całkowicie rozebrane po 1945 r. Pawilony wzniesione w latach 70-tych w okolicach dawnego placu rynkowego wpływają na znaczne obniżenie walorów zabytkowych i estetycznych najważniejszej przestrzeni Starego Miasta.

Unikatowym zabytkiem, położonym na terenie dawnego przedmieścia, na południowy-zachód od Starego Miasta, są relikty średniowiecznej kaplicy p.w. św. Jerzego i późniejszego kościoła pod tym samym wezwaniem. Zarys fundamentów i fragmenty posadzki budowli zostały odsłonięte w latach 2004-2005 i stanowią obecnie atrakcyjny element zagospodarowania skweru miejskiego, spełniającego dawniej funkcję cmentarza.

Poza wzmiankowanymi wyżej zabytkami, zabudowania o walorach zabytkowych położone są poza obszarem Starego Miasta, na terenie dawnych przedmieść. Do najciekawszych należą okazały budynek szkolny przy ul. Jana Kilińskiego oraz zabudowa miejska zachowana w północnej części miasta, skupiona wokół ulic: Władysława Jagiełły, Stanisława Mikołajczyka i Adama Mickiewicza oraz położona na terenie dawnego przedmieścia szczecińskiego, przy ul. Konstytucji 3 Maja (m.in. budynek poczty i sądu) i ul. Pocztovej.

Założenia ruralistyczne

Najstarsza, trwała sieć osadnicza na terenie gminy została ukształtowana jako efekt akcji kolonizacyjnej z 2 poł. XIII i XIV w. Średniowieczną metrykę posiadają m.in. Budno, Danowo, Podańsko, Marszewo, Miękowo, Mosty, Żółwia Błoc. Większość wsi

wzmiankowana jest w dokumentach źródłowych dopiero w okresie późnego średniowiecza, jednak część z nich zachowała czytelne układy przestrzenne świadczące o lokacji wczesnośredniowiecznej. Wyróżniają się dobrze zachowane układy placowe, w typie wsi owalnicowej jak w Glewicach oraz Marszewie i Żółwiej Błoci, gdzie czytelny jest charakterystyczny układ sakowy. Typ wsi okolicznej, o zabudowie skupionej wokół centralnego placu wiejskiego, reprezentuje malowniczo położone Niewiadowo, natomiast układy przestrzenne Podańska i Miękowa zachowały układ prostej ulicówki.

Charakterystyczną formą układów ruralistycznych obecnych na terenie gminy Goleniów są wsie lokowane w czasach tzw. kolonizacji fryderycjańskiej, związanej z działalnością króla Prus Fryderyka II. Szeroko zakrojona akcja melioracji związana z osuszaniem bagien i łągów nadjeziornych i nadrzecznych skutkowałą wykształceniem, zwłaszcza w zachodniej części dzisiejszej gminy Goleniów trwałej, siatki osadniczej datowanej na poł. XVIII w. Nowe wsie lokowane były również na wyrąbiskach puszczańskich. Charakterystycznym typem osadniczym była forma liniowa, przeważnie w typie zwartej wsi rządowej, z jednorodną zabudową zagrodową, zlokalizowaną na jednakowych działkach siedliskowych. Wiele z zakładanych w tym czasie wsi otrzymało nazwę nawiązującą do członków rodziny panującej, tak jak np. Kliniska Wielkie i Kliniska Małe (niem. *Gross-Christinenberg* i *Klein-Christinenberg*) nazwane na cześć żony Fryderyka II – Elżbiety Krystyny Braunschweig-Wolfenbüttel-Bevern, Wierzchosław (niem. *Amalienhof*) od imienia księżniczki Anny Amalii Pruskiej – siostry Fryderyka II, czy Załom (niem. *Arnimswalde*) nazwany nazwiskiem wysoko postawionego urzędnika królewskiego – von Arnima. Najlepiej zachowane układy przestrzenne z tego okresu przetrwały w Bolechowie, Rurzycy i Wierzchosławiu.

Znaczna część wsi na terenie gminy była lokowana w 2 poł. XVIII i 1 poł. XIX w., w wyniku regulacji gruntów wiejskich, miejskich lub majątków ziemskich (Święta, Borzysławiec, Kamieniska, Komarowo, Imno, Łozienica, Przerośliny). Do ciekawych układów osadniczych, reliktowo zachowanych na obszarze gminy należą zabudowania leśniczówek (Pucko, Twarogi, Zabrodzie) i niewielkich zakładów przemysłowych jak założenie zespołu pomłyńskiego w osadzie Bącznik.

Charakterystycznym zjawiskiem na terenie gminy Goleniów jest znaczne uszczuplenie historycznej siatki osadniczej, spowodowane głównie działaniami wojennymi a także zjawiskami demograficznymi. Z ogólnych wyliczeń wynika, że na terenie gminy ubyło ok. 30 jednostek osadniczych, głównie w pasie nadbrzeżnym i zalewowym, w zachodniej części gminy. Były to zarówno małe osady (jak np. Pątlca, jak i sporych rozmiarów wsie (tj. Inoujście, Kiełpnica, Raduń, Rzęsnica), po których pozostały czytelne nasadzenia zieleni przydrożnych i zadrzewień cmentarnych.

Wielofazowy rozwój przestrzenny osadnictwa na terenie ziemi goleniowskiej wpłynął na heterogeniczny charakter większości układów ruralistycznych, charakteryzujących się czytelnymi nawarstwieniami chronologicznymi. Pierwotne układy przestrzenne w typie wsi placowych i liniowych ewoluowały często do form wielodrożnicy i ulegały stopniowemu zatarciu.

- **Architektura sakralna**

Zabytki architektury sakralnej stanowią najważniejszy element waloryzujący krajobraz kulturowy historycznych układów przestrzennych. Od czasów średniowiecznych świątynie pełnią rolę dominant architektonicznych, dzięki swoim

strzelistym wieżom i znacznym rozmiarom są najbardziej charakterystycznymi elementami panoramy poszczególnych miejscowości.

Obiektem sakralnym o największych walorach architektonicznych, artystycznych i największym znaczeniu historycznym jest kościół św. Katarzyny, usytuowany na Starym Mieście w Goleniowie. Monumentalna bryła świątyni jest posadowiona w najważniejszym punkcie układu staromiejskiego, w dawnym kwartale przyrynkowym. Kościół reprezentuje typ trójnawowej hali z wyodrębnionym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium oraz kwadratową w rzucie, masywną wieżą zachodnią, charakterystyczną dla średniowiecznych kościołów farnych Pomorza.

Cennym zabytkiem architektury sakralnej, choć zachowanym jedynie reliktozo jest dawna kaplica i kościół św. Jerzego, usytuowany na terenie dawnego przedmieścia, na południowo-zachodów od Starego Miasta. Średniowieczne fundamenty ośmiobocznej kaplicy zostały wtórnie włączone w nowożytną strukturę architektoniczną kościoła zrealizowanego w tym miejscu w latach 1722-1725. Kościół ten został doszczętnie zniszczony a na terenie dawnego cmentarza urządzono park miejski. Dzięki przeprowadzonym w 2004 r. badaniom architektonicznym i archeologicznym udało się wyeksponować zarys fundamentów dawnej kaplicy i kościoła, a następnie zrealizowano projekt zabezpieczenia i ekspozycji zabytku w formie odkrywki archeologicznej.

Mniej okazałe prezentują się świątynie wiejskie. Do najcenniejszych należą późnośredniowieczne kościoły w Danowie, Marszewie, Mostach i Tarnówku. Ten ostatni zachowany w stanie ruiny. Są to skromne, salowe świątynie, wzniesione z kamienia polnego, zwykle wzbogacone o drewniane wieże w czasach nowożytnych (Danowo, Marszewo, Mosty) i wielokrotnie przebudowywane.

Cenną grupę świątyń stanowią również drewniane kościoły XVIII-wieczne, wybudowane w konstrukcji szkieletowej. Do zachowanych przykładów należy kościół w Miękowie oraz przebudowane w XIX w. kościoły w Glewicach i w Podańsku. Charakterystyczne wykończenie elewacji tego typu kościołów, przypominające białoczną kratę, stanowi charakterystyczny element krajobrazu kulturowego Pomorza Zachodniego.

Najliczniej reprezentowane są na terenie gminy zabytki sakralne pochodzące z 2 poł. XIX i 1 poł. XX w. Typowe neogotyckie formy stylowe prezentują kościoły w Stawnie i wzniesiona jako kościół katolicki, skromna świątynia w Borzysławcu. Ciekawe, uproszczone formy architektoniczne, z jednej strony nawiązujące do stylów historycznych (neogotyck), z drugiej charakterystyczne dla przemian stylowych okresu wczesnego modernizmu są obecne w kościołach w Niewiadowie, a zwłaszcza w Rurzycy i Wierzchosławiu. Cechy dojrzałego modernizmu reprezentują natomiast powstałe w latach 20-tych i 30-tych świątynie w Krępsku i Żółwiej Błoci.

Niestety, wiele świątyń po 1945 r. zostało opuszczonych, następnie popadło w ruinę i zostało ostatecznie rozebranych. Los taki spotkał np. ryglowe kościoły w Burowie i w Załomiu, a także świątynie w Dobroszynie i Lubczynie, o nieznanym formie architektonicznej. Nie zachował się również XIX-wieczny kościół w Budnie, który wyróżniał się cennym wyposażeniem, przeniesionym ze starszej świątyni.

- **Architektura mieszkalna i gospodarcza**

Na terenie miasta Goleniów historyczna zabudowa koncentruje się prawie wyłącznie poza zniszczonym w wyniku działań wojennych obszarem Starego Miasta. Skromne,

jednokondygnacyjne budynki mieszkalne oraz bardziej okazałe, dwukondygnacyjne domy, nawiązujące do typu kamienicy czynszowej zachowały się w północnej części miasta m.in. przy ul. Armii Krajowej, Władysława Jagiełły, Młynarskiej, Stanisława Mikołajczyka oraz na terenie dawnego przedmieścia szczecińskiego, przy ul. Konstytucji 3 Maja i ul. Pocztovej. Tylko niektóre budynki zachowały oryginalny wystrój i kompozycję elewacji. Wiele dawnej zabudowy mieszkalnej rozebrano ze względu na zły stan techniczny lub przeprowadzono modernizacje całkowicie lub częściowo zacierające ich walory zabytkowe.

Znaczący jest natomiast udział historycznej zabudowy w układach przestrzennych wsi, które nie ucierpiały bezpośrednio na skutek działań wojennych i są mniej narażone na działania inwestycyjne. Zabudowa chłopska miała przeważnie charakter średnio - i małorolny. Cennym elementem pejzażu kulturowego, wzbogacającym układy ruralistyczne na obszarze gminy Goleniów, są zachowane chałupy ryglowe z XIX w., w tym m.in. w Bolechowie, Glewicach, Kątach i Marszewie. Jednym z cenniejszych przykładów zabudowy ryglowej był do niedawna budynek plebanii w Mostach, wykreślony decyzją Ministra Kultury z rejestru zabytków z uwagi na katastrofalny stan obiektu (ruina). Większość historycznej zabudowy mieszkalnej to murowane budynki powstałe w II poł. XIX i na pocz. XX w. Charakteryzują się prostą bryłą z symetrycznym, dwuspadowym dachem. Elewacje rzadko dekorowane są bogatszymi formami detalu architektonicznego.

Towarzyszące budynkom mieszkalnym zabudowania gospodarcze dopełniają kompozycję zagród wiejskich, często rozplanowaną na planie zbliżonym do prostokąta, z budynkiem mieszkalnym na froncie i budynkami gospodarczymi zamykającymi boki wewnętrznego podwórza gospodarczego. Dominują budynki wzniesione w końcu XIX i na pocz. XX w. z nietynkowanej cegły ceramicznej. Rzadziej zachowały się stodoły wzniesione w konstrukcji ryglowej (Łozienica, Marszewo, Kąty). Najbardziej okazałe zagrody chłopskie zachowały się w Niewiadowie, gdzie powtarza się schemat zabudowy z chałupą w tylnej części działki siedliskowej, poprzedzoną dwoma, umieszczonymi po bokach, ceglanyimi stodołami.

Unikatowym zabytkiem związanym z funkcją gospodarczą jest okazały spichlerz w Goleniowie, wzniesiony w poł. XVIII w. na lewym brzegu Iny, na terenie dawnego portu rzecznoego. Obiekt wybudowany w konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą, obecnie nie pełni już funkcji magazynowych.

- **Budynki użyteczności publicznej**

Najbardziej monumentalnym budynkiem użyteczności publicznej zachowanym w Goleniowie jest neogotycki gmach szkolny, wybudowany w latach 1896-1900, na terenie dawnej fosy po zachodniej stronie Starego Miasta, w miejscu po rozebranych koszarach (ob. Gimnazjum nr 1 przy ul. Kilińskiego 11). Mniej okazałe prezentują się gmachy poczty i sądu przy obecnej ul. Konstytucji 3 Maja. Oba budynki wzniesiono przy zastosowaniu uproszczonych form utrzymanych w stylistyce neogotyckiej, która w końcu XIX była powszechnie stosowana w wystroju architektonicznym gmachów użyteczności publicznej.

Ciekawym przykładem rozległego zespołu zabudowy o jednorodnych, neogotyckich formach architektonicznych i spójnie zrealizowanym rozplanowaniu jest zespół budynków więzienia przy ul. Grenadierów. Na terenie zespołu zachowało się łącznie

8 budynków zabytkowych, w tym centralnie usytuowany budynek, w którym znajdował się szpital więzienny i kaplica, wyposażona w charakterystyczną wieżę.

Do budynków publicznych w zabudowie wiejskiej należą budynki szkolne, obecnie pełniące w większości funkcje mieszkalne. Tego typu obiekty zachowały się w Bolechowie (ob. budynek mieszkalny nr 34), Borzysławcu (ob. budynek plebanii nr 13), Burowie, Bystrej (ob. budynek mieszkalny nr 17), Danowie, Kątach (ob. budynek mieszkalny nr 29), Mostach, Stawnie i Wierzchosławiu (ob. budynek mieszkalny nr 16). Wszystkie budynki szkolne pochodzą z pocz. XX w. i wyróżniają się spośród zabudowy wiejskiej nieco większą skalą i dobrym doświetleniem pomieszczeń dzięki zastosowaniu większych otworów okiennych.

• **Architektura folwarczno-rezydencjonalna**

Na terenie gminy brak jest dużych, dobrze zachowanych zespołów folwarcznych. Pozostałości dawnego zagospodarowania podwórzy gospodarczych najlepiej czytelne są w Danowie, Inince, Nadrzeczcu i Załomiu. Ocalałe budynki gospodarcze znajdują się jednak w stanie postępującej degradacji lub utraciły walory zabytkowe na skutek powojennych modernizacji. Stosunkowo dobrze zachowały się budynki rządówek przy folwarkach w Nadrzeczcu, Świętej, Tarnówku i Zabrodziu. Budynek dawnego dworu zachował się jedynie w przypadku folwarku w Inince.

Obiektem rezydencjonalnym o największej randze architektonicznej i walorach zabytkowych na terenie gminy jest pałac w Mostach. Dawna siedziba rodowa von Flemmingów, na skutek licznych zmian własnościowych ostatecznie została zakupiona przez rodzinę von Flugge, którzy w latach 1910-1928 wzniesli na miejscu starej rezydencji nowy pałac, zaprojektowany przez znanego niemieckiego architekta Pawła Korffa. Wyjątkowo duża skala pałacu, bogaty wystrój architektoniczny, a przede wszystkim unikatowe wyposażenie wnętrz, będące świadectwem kolekcjonerskiej pasji właścicieli, przesądzają o wyjątkowej randze zabytkowego obiektu i ponadregionalnym znaczeniu zabytku. Całości założenia dopełniają budynki wozowni, oskrzydające dziedziniec honorowy oraz rozległy park krajobrazowy rozciągający się za pałacem.

• **Zabytki techniki**

Na terenie gminy Goleniów zachowały się różnorodne zabytki techniki. Do najciekawszych należą XIX-wieczne wieże ciśnień w Goleniowie. Pierwsza, powstała w 1912 r. do obsługi infrastruktury kolejowej. Druga, położona w okolicach szpitala, została wybudowana w 1935 r. w formach funkcjonalistycznych lecz nawiązuje równocześnie do architektury średniowiecznych wież zamkowych.

Z rozwojem kolejnictwa związane są przystanki kolejowe w Danowie i Mostach, powstałe na linii kolejowej łączącej Dąbie z Kołobrzegiem, wybudowanej w 1882 r.

Na terenie gminy znajduje się kilka złóż kopalin pospolitych eksploatowanych już przed 1945 r. Działająca nieprzerwanie od pocz. XX żwirownia w Mostach stanowi obecnie jedno z największych wyrobisk poeksploatacyjnych w województwie zachodniopomorskim (ponad 50 ha powierzchni). Niestety intensywna eksploatacja złoża negatywnie wpłynęła na stosunki wodne w położonym w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowym parku.

Do unikatowych i wartych ochrony zabytków należą pozostałości ziemno-żelbetonowych umocnień baterii dział przeciwlotniczych typu Flak z czasów II wojny światowej, położone na północ od miejscowości Święta i w okolicach miejscowości Modrzewie, wybudowane do ochrony przed alianckimi nalotami strategicznego celu jakim była fabryka benzyny syntetycznej w Policach.

Ciekawymi zabytkami, związanymi z historią żeglugi i nawigacji w dolnym biegu Odry, są zlokalizowane wzdłuż Domiąży - nurtu Odry w pobliżu ujścia Iny, pozostałości nieczynnych latarni nawigacyjnych z lat 30-tych XX w., zlokalizowane na wschodnim brzegu rzeki.

- **Cmentarze**

Na terenie gminy zewidencjonowano aż 51 historycznych cmentarzy (ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków) oraz dwa cmentarze wpisane do rejestru zabytków (Danowo, Żółwia Błoc). Tylko nieliczne z nich zachowały walory zabytkowe a niektóre są zupełnie nieczytelne w terenie. Dawne ewangelickie cmentarze obecne były niemal we wszystkich historycznych miejscowościach, niekiedy stanowią jedyne ślady nieistniejących już osad.

Najwcześniej powstały cmentarze w miejscowościach gdzie od czasów średniowiecznych istniały kościoły, np. w Budnie, Borzysławcu, Burowie, Glewicach, Goleniowie, Marszewie, Miękowie, Mostach i Żółwiej Błoci. Wraz z kościołami datowanymi na połowę XVIII w. powstały cmentarze przykościelne w Podańsku, Wierzchosławiu i Załomiu. W końcu XVIII w. cmentarze przykościelne zaczęto zamykać ze względów sanitarnych i zakładano nowe nekropolie na obrzeżach miast i wsi. Około poł. XIX w. powstało wiele cmentarzy ewangelickich, z których większość została zamknięta po II wojnie światowej i uległa daleko idącej dewastacji. Nieliczne pozostają czynne i są wykorzystywane jako cmentarze komunalne. Stało się tak w Goleniowie, Mostach, Niewiadowie, Rurzyca i Wierzchosławiu.

Pozostałe cmentarze ewangelickie pozostają nieużytkowane od czasu wojny. Na skutek braku bieżącej pielęgnacji zatarciu uległa pierwotna kompozycja założeń, a nierzadko nie są również czytelne ich historyczne granice. Obrazu zniszczeń dopełniła dewastacja grobów. Tylko na nielicznych cmentarzach zachowały się skąpe fragmenty kamiennych nagrobków i żeliwnych krzyży, przeważnie przetrwał w lepszym lub gorszym stanie zabytkowy starodrzew. W kilku przypadkach doszło do całkowitego zatarcia śladów dawnych założeń cmentarnych, których nie można rozpoznać w terenie.

Na terenie gminy zlokalizowane są też dwa miejsca pochówku z czasu II wojny światowej, w Goleniowie i Warcisławcu. Upamiętnieniem wszystkich ofiar II wojny światowej, również innych narodów, jest powstały w 1995 r. na terenie Parku XXX-lecia w Goleniowie pomnik „Pamięci Wszystkich, którzy na zawsze spoczęli w Ziemi Goleniowskiej”.

Władze Gminy wraz z mieszkańcami, w tym przy dużym udziale dzieci i młodzieży, podejmują działania zmierzające do rewitalizacji historycznych cmentarzy. Takie działania należą do chlubnych wyjątków na terenie województwa zachodniopomorskiego i powinny stanowić przykład właściwego poszanowania miejsc pochówku dawnych mieszkańców dzisiejszej Gminy, kształtujących jej krajobraz.

Począwszy od 2003 r., kiedy mieszkańcy Lubczyny, w ramach obchodów 700-lecia swej miejscowości, utworzyli na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego

Lapidarium, podjęto szereg działań zmierzających do przywrócenia pamięci dawnych mieszkańców i miejsc ich pochówku.

W 2006 r. powstał projekt rewitalizacji dawnych nekropoli zlokalizowanych na terenie gminy. W ramach projektu uporządkowano i oczyszczono zachowane nagrobki, alejki i ogrodzenia oraz oznakowano cmentarze. Podobny projekt, przy wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, zrealizowano w 2008 r.

W sumie w obu edycjach przywrócono do właściwego stanu cmentarze w 16 miejscowościach wiejskich, w tym m.in. w Mostach, Danowie, Burowie, Imnie, Żółwiej Błoci, Komarowie, Świętej i innych.

Dla podkreślenia walorów historycznych i krajobrazowych dawnych cmentarzy utworzono tzw. Szlaki Sentymentalne po starych cmentarzach Gminy Goleniów:

Szlak Sentymentalny nr 1 o długości 7,5 km, rozpoczyna się i kończy przy Bramie Wolińskiej w Goleniowie. Na jego trasie znalazły się miejsca, w których zlokalizowane były nekropolie np. plac przy kościele św. Katarzyny, Wyk, park miejski czy teren za Zakładem Karnym;

Szlak Sentymentalny nr 2 o długości 48 km, biegnący trasą: Goleniów – Żółwia Błoc – Niewiadowo – Glewice – Osiedle Mosty – Imno – Mosty – Danowo – Budno – Podańsko – Tarnówko – Stawno – Bolechowo;

Szlak Sentymentalny nr 3 o długości 13 km, przebiegający trasą: Borzysławiec – Lubczyzna – Czarna Łąka – Pucice – Rurzyca.

Podjęte działania powinny być kontynuowane, zarówno z uwagi na konieczność właściwego utrzymania i ekspozycji miejsc stanowiących dziedzictwo kulturowe ale też z uwagi na ważny aspekt edukacyjny i integrujący lokalną społeczność.

• Układy zieleni komponowanej

Z dawnych założeń parkowych na terenie gminy Goleniów w stanie niezmienionym zachował się jeden zabytkowy park pałacowy w Mostach. Znaczne rozmiary parku obejmującego ok. 28 ha powierzchni sprawiają, że jest to jedno największych tego typu założeń krajobrazowych na terenie gminy. Park został założony w poł. XIX w. w swobodnym stylu krajobrazowym, nawiązującym do założeń angielskich. Poza komponowanym układem starodrzewu liściastego w parku zachowały się obszerne polany widokowe i staw, obecnie w formie niewielkiego jeziora. Obecny na terenie parku cmentarz rodowy uległ niemal całkowitemu zatarciu.

Pozostałości dawnych założeń parkowych obecne są również w krajobrazie Budna, Danowa, Świętej.

Charakterystyczne dla terenu dawnego państwa pruskiego są układy drożne z zachowanymi alejami drzew liściastych, najczęściej lipami, dębami, klonami i kasztanowcami. Historyczne aleje przydrożne są nie tylko cennym elementem przyrodniczym, ale stanowią również element waloryzujący krajobraz kulturowy. Niestety, wiele z zabytkowych alei systematycznie znika z pejzażu kulturowego, a te istniejące nie są należycie pielęgnowane. Do najcenniejszych należy aleja dębowa przy drodze Tarnowo-Tarnówko.

6.4 Zabytki ruchome

W wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych na terenie gminy Goleniów ujętych jest 74 obiektów i zespołów, stanowiących wyłącznie historyczne wyposażenie kościołów. Do najstarszych i najcenniejszych zabytków sztuki sakralnej należy zespół

romańskich chrzcielnic wykutych w granicie lub wapieniu gotlandzkim, zachowany przy zabytkowych kościołach w Burowie, Glewicach, Goleniowie, Mostach, Podańsku i Stawnie. Z okresu średniowiecza pochodzi również gotycki dzwon spiszowy zachowany w kościele w Glewicach, który został najprawdopodobniej przeniesiony ze starej świątyni. Nieznane jest również pochodzenie zespołu barokowych rzeźb przedstawiających Chrystusa i apostołów, wtórnie umieszczonych na parapecie empory w kościele w Mostach. Rzeźby te pochodzą najprawdopodobniej z niezachowanej ambony lub nastawy ołtarzowej z XVII w. Pozostałe wyposażenie świątyni pochodzi z okresu XIX i XX w. i nie przedstawia znaczących wartości artystycznych. Do najciekawszych należy kompleksowe, neogotyckie wyposażenie kościoła w Podańsku, Niewiadowie i Borzysławcu. W tym ostatnim kościele zachowały się malowidła ściennie i plafonowe świadczące o pierwotnej katolickiej konfesji tutejszej wspólnoty parafialnej.

Na uwagę zasługuje unikatowy w skali regionu zespół zabytkowego wyposażenia wnętrz pałacowych w Mostach. Na wyposażenie pałacu oprócz bogato rzeźbionych balustrad klatek schodowych, opracowanych snycersko portali i intarsjowanych drzwi składają się takie elementy jak bogato rzeźbione kominki, kamienny lawaterz, misterne witraże w oknie dawnej jadalni i bogato rzeźbione i ozdobione intarsjami boazerie. Większość z elementów zabytkowego wyposażenia powstało współcześnie z pałacem i było stylizowane na dzieła sztuki dawnej, dla podkreślenia rangi rezydencji i dziejowej metryki panującego w pałacu rodu. Jednak niektóre elementy, tj. renesansowy kominek czy holenderskie kafle z XVIII w. stanowią autentyczne dzieła sztuki dawnej, wmontowane w późniejsze wyposażenie pałacu. Całość sprawia wrażenie przepychu i bogactwa, nawiązującego do renesansowej tradycji „kunstkamery”.

6.5 Zabytki archeologiczne

Źródła archeologiczne stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Goleniowa. W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy zewidencjonowano 255 stanowisk archeologicznych, w tym: grodziska, cmentarzyska, punkty i ślady osadnicze z okresu od epoki kamienia (paleolitu) do okresu nowożytnego. W rejestrze zabytków archeologicznych znalazły się: grodzisko średniowieczne w Budnie, ślad osadniczy kultury łużyckiej i osada średniowieczna (AZP: 28-09/10) oraz cmentarzysko z epoki brązu, starożytności; osada z wczesnego średniowiecza w Budnie (AZP: 28-09/1).

Stanowiska archeologiczne przyporządkowane są do trzech kategorii ochronnych: W.I., W.II lub W.III, gdzie obowiązują różne ograniczenia wynikające z ochrony konserwatorskiej.

6.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Goleniów nie istnieje żadna instytucja o statusie muzealnym. W tym kontekście godnym odnotowania jest fakt funkcjonowania w Goleniowie Ośrodka Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej tzw. „Żółty Domek”, mieszczącego się w odrestaurowanej kamieniczce mieszczańskiej przy ul. Pocztovej 2 w Goleniowie. Instytucja łączy funkcję domu kultury, ośrodka studialnego i regionalnej izby pamięci. Celem Ośrodka jest popularyzowanie, dokumentowanie i opracowywanie dziejów miasta i najbliższego regionu. Od kilku lat Ośrodek uczestniczy w Europejskich Dniach Dziedzictwa, popularyzując historię miejsc i ludzi

związanych z dziedzictwem kulturowym Goleniowa i okolic. Ośrodek gromadzi różnego rodzaju materiały związane z dziejami Goleniowa, wspomnienia i relacje jego przedwojennych i powojennych mieszkańców, dokumenty oraz inne zabytki i pamiątki przeszłości. Opracowuje także scenariusze i realizuje lekcje historii regionalnej. Ekspozycje tematyczne prezentowane w Ośrodku dotyczą czasów przedlokacyjnych, czasów lokacji miasta i przynależności do Hanzy, realiów życia codziennego XIX-wiecznego salonu mieszczańskiego, czasów II wojny światowej oraz odbudowy miasta po 1945 r. Profil działalności Ośrodka przesądza o jego znaczeniu w promowaniu i ochronie dziedzictwa kulturowego miasta i regionu.

6.7. Dziedzictwo niematerialne

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki za część własnego dziedzictwa. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Przerwanie kulturowej ciągłości ziem Pomorza Zachodniego i kultywowanej od pokoleń tradycji nastąpiło w roku 1945 w wyniku jednostronnej decyzji politycznej, w sposób niezwykle drastyczny. Wraz z napływem przesiedleńców z terenów przedwojennej Polski nastąpił masowy exodus ludności niemieckiej, będącej dotychczasowym gospodarzem tych ziem. Konsekwencją tych wydarzeń była całkowita zmiana struktury części niematerialnej dziedzictwa.

Poza niewątpliwymi skutkami negatywnymi powstałej sytuacji, np. w postaci braku poszanowania i identyfikacji z zastanymi materialnymi składnikami krajobrazu kulturalnego regionu, należy dostrzec pozytywne przejawy związane z kulturową syntezą powstałą na styku dziedzictwa niematerialnego i materialnego.

Ważne dla tożsamości kulturowej tych terenów, mimo przerwania jej ciągłości w 1945 roku, jest używanie i stosowanie – także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy – polskich odpowiedników historycznych nazw miejscowych, np. ulic, placów oraz badania prowadzone nad onomastyką regionu. Wskazane jest inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje.

Innym ważnym elementem budującym tożsamość kulturową jest upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem.

Do elementów dziedzictwa niematerialnego gminy można zaliczyć herb miasta Goleniów. Najstarsza wersja herbu znana jest z pierwszej znanej pieczęci miejskiej datowanej na koniec XIII w. Przedstawiono na niej łódź, z której wyrasta rozłożyste drzewo z umieszczoną w jego koronie postacią kroczącego gryfa. Symbolika herbu

związana była z tradycjami żeglarskimi i handlowymi miasta oraz nawiązywała do jego położenia w Puszczy Goleniowskiej i politycznej przynależności do Pomorza. Kolejna, do dziś obowiązująca wersja herbu pochodzi najprawdopodobniej z XVII w. i przedstawia dwa antytetyczne półksiężycy i cztery sześcioramienne gwiazdy. W niektórych wersjach historycznych herbu, półksiężycy mają stylizowane ludzkie twarze. Herb Goleniowa, zgodnie z obowiązującym Statutem gminy przedstawia się następująco: „dwa złote półksiężycy, odwrócone do siebie grzbietami oraz cztery srebrne sześcioramienne gwiazdy położone symetrycznie na tarczy herbowej, dwie w środku zakoli półksiężycy z prawej i lewej strony oraz po jednej w górnej i dolnej części tarczy herbowej, częściowo w rozwidleniach utworzonych przez półksiężycy. Tło tarczy jest niebieskie”.

Poza herbem ustanowiono również flagę Goleniowa o barwie niebieskiej z elementami graficznymi herbu, sztandar samorządu gminnego oraz wzory insygniów gminnych, tj. łańcuch Przewodniczącego Rady Gminy, łańcuch Burmistrza, „klucz do bram Goleniowa” oraz wzór pieczęci herbowej. Oryginalnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego miasta jest również hejnał Goleniowa, skomponowany przez wybitnego kompozytora i pedagoga prof. Marka Jasińskiego.

Popularyzacja dziedzictwa niematerialnego jest ważnym elementem wzmacniającym tożsamość społeczności lokalnej z miejscem zamieszkania. Dobrym przykładem takich działań jest np. seria wydawnicza: Biblioteka wiedzy o Goleniowie, wydawana przez Gminę Goleniów. W ramach wydawnictwa liczącego obecnie 13 książek oraz 18 szkiców o historii Goleniowa i regionu, ukazał się m.in. szkic: „Symbole Goleniowa” autorstwa Józefa Kazanieckiego.

7. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na podstawie art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

7.1 Zabytki w rejestrze zabytków

Najważniejszą formą ochrony konserwatorskiej, skutkującą pełną ochroną prawną zabytkowego obiektu na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest wpis do rejestru zabytków. Rejestr zabytków, zgodnie z właściwością miejscową prowadzą wojewódzcy konserwatorzy zabytków.

Dla terenu gminy i miasta Goleniów rejestr zabytków prowadzi Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Rejestr zabytków prowadzony jest osobno dla zabytków nieruchomości (księga rejestru „A”), zabytków ruchomych (księga rejestru „B”) i zabytków archeologicznych (księga rejestru „C”). Zabytek spełniający kryteria ustawowe jest wpisywany do

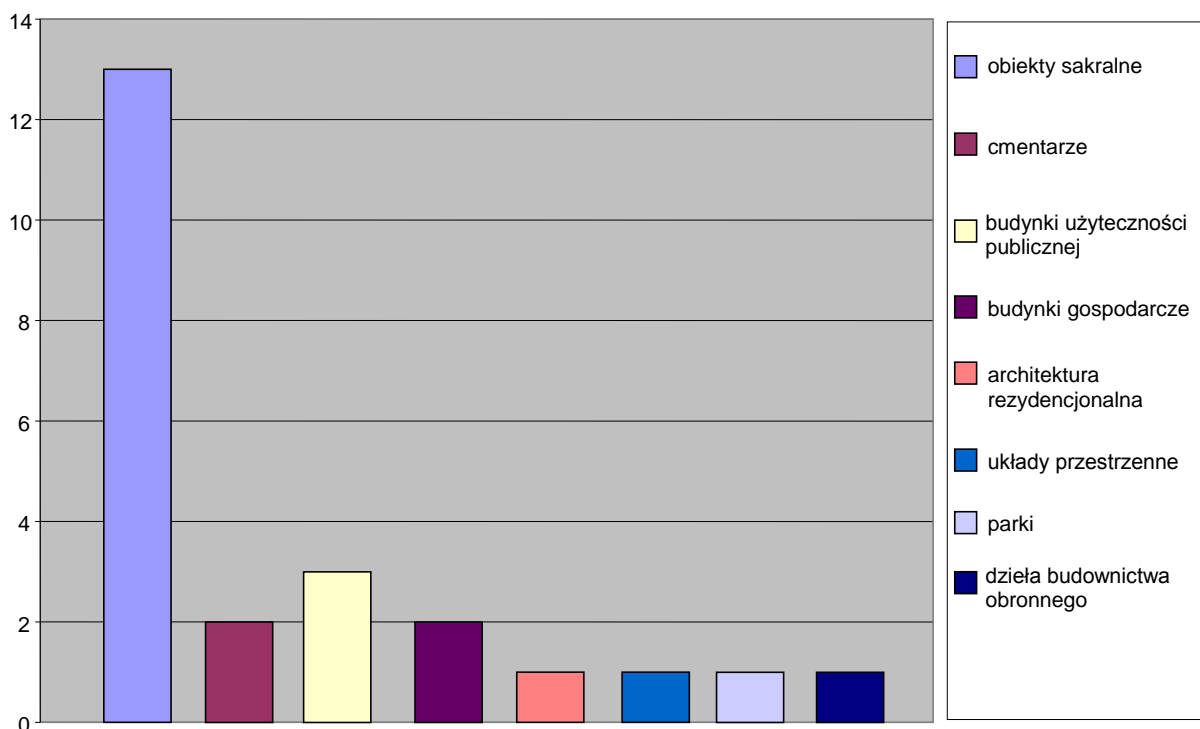
rejestru każdorazowo na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, określającej przedmiot i zakres wpisu. Struktura ilościowa rejestru zabytków dla gminy Goleniów przedstawia się następująco:

Zabytki nieruchome: 24 (w tym jeden obiekt typowany do skreślenia: stodoła w Krępsku).

Zabytki ruchome: 0

Zabytki archeologiczne: 2

Wśród zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru najliczniejszą grupę stanowią zabytki sakralne i ich otoczenie (13). Do rejestru zabytków wpisane są trzy budynki lub zespoły budynków o funkcji publicznej (budynek poczty przy ul. Konstytucji 3-go Maja nr 17, szkoła przy ul. Kilińskiego 11 oraz zespół budynków więzienia przy ul. Grenadierów 66 w Goleniowie), dwa cmentarze przykościelne w Danowie i Żółwiej Błoci, jeden obiekt gospodarczy: spichlerz przy ul. Nadrzecznej 8 w Goleniowie. Do rejestru wpisany jest również obszar urbanistyczny Starego Miasta w Goleniowie, średniowieczne obwarowania miejskie Goleniowa, pałac i park w Mostach. Natomiast w styczniu 2017 r. decyzją Ministra Kultury została skreślona z rejestru zabytków dawna plebania w Mostach. Strukturę rejestru zabytków nieruchomych z podziałem na poszczególne kategorie zabytków przedstawiono w wykresie nr 1.

Wykres nr 1: Struktura rejestru zabytków nieruchomych gminy i miasta Goleniów

Na terenie gminy Goleniów nie ma zabytków ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków.

W rejestrze zabytków archeologicznych gminy Goleniów figurują tylko dwa zabytki archeologiczne:

Budno, stan. 1 (AZP: 28-09/10) – grodzisko średniowieczne, ślad osadniczy kultury łużyckiej i osada średniowieczna – nr rej. C-665 (dec. znak: Kl.I.6801/25/70 z dnia 22 grudnia 1970 r.)

Budno, stan. 2 (AZP: 28-09/1) – cmentarzysko z epoki brązu, starożytności; osada z wczesnego średniowiecza – nr rej.C-685 (dec. znak: Kl.I.6801/10/71 z dnia 6 grudnia 1971 r.).

Aktualne informacje na temat zasobu rejestru zabytków dostępne są w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie (www.wkz.szczecin.pl).

7.2 Pomniki historii

Ustanowienie Pomnika historii to szczególna forma ochrony zabytków dotycząca zabytków nieruchomych o największym znaczeniu dla historii i kultury Polski. Rangę tej formy ochrony zabytków podkreśla fakt, że jest ona ustanawiana na mocy rozporządzenia Prezydenta RP na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy zabytku świadczące o jego najwyższej wartości oraz definiuje się terytorialny zakres jego ochrony. W chwili obecnej, w skali całego kraju, to szczególne wyróżnienie nadano 60 zabytkom nieruchomym. Na terenie województwa zachodniopomorskiego ustanowiono, jak dotychczas dwa pomniki historii: Zespół katedralny w Kamieniu Pomorskim oraz Zespół kościoła p.w. NMP Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne w Stargardzie.

W obecnym stanie prawnym ta forma ochrony poza charakterem prestiżowym, związana jest z większą możliwością pozyskania środków finansowych z budżetu państwa na działania prowadzące do rewaloryzacji zabytku.

Uwzględniając analizę porównawczą zabytkowego zasobu gminy Goleniów z zasobem zabytkowym kraju nie można wskazać obiektów o wartości uzasadniającej ich objęcie tą formą ochrony konserwatorskiej.

7.3 Parki kulturowe

Park kulturowy jest formą ochrony tworzoną w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Ta forma ochrony zabytków ustanawiana jest na mocy uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. W uchwale o utworzeniu parku kulturowego określa się jego nazwę, granicę oraz ustanawia się konkretne zakazy i ograniczenia w celu ochrony jego wartości. Ponadto istnieje obowiązek sporządzenia programu ochrony parku oraz uchwalenia dla obszaru objętego tą formą ochrony miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Jak dotychczas na terenie gminy nie został utworzony żaden park kulturowy. Również plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego nie rekomenduje utworzenia na terenie gminy Goleniów parku kulturowego.

7.4 Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią zasadniczy instrument realizacji polityki przestrzennej gminy, także w obszarze ochrony krajobrazu kulturowego, w tym zabytkowych układów przestrzennych, poszczególnych zespołów zabudowy zabytkowej i pojedynczych zabytków nieruchomości. Forma i zakres ustaleń ochronnych określone są na etapie wniosków do miejscowych planów zagospodarowania, sporządzanych przy udziale wojewódzkiego konserwatora zabytków uczestniczącego w procedurze planistycznej.

Ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru oraz innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się również w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Projekty powyższych decyzji podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zapisy dotyczące ochrony konserwatorskiej uwzględniono w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie gminy Goleniów. Większość z obowiązujących planów dotyczy jednak głównie obszarów niezainwestowanych, przeznaczonych pod inwestycje o charakterze przemysłowym lub obszarów nowej zabudowy mieszkaniowej.

7.5 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Ponadto obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się obok zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 22 ust. 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome, wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (wez) pozostaje w kompetencjach wojewódzkiego konserwatora zabytków i automatycznie, z mocy prawa, staje się częścią gminnej ewidencji zabytków. Natomiast wyznaczenie innych zabytków nieruchomości z terenu gminy należy do kompetencji burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest prowadzona przez burmistrza w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków oraz wzór karty adresowej zabytku nieruchomego ujętego w gminnej ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej

i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Obowiązująca gminna ewidencja zabytków dla gminy Goleniów została wykonana w 2015 r., w oparciu o wcześniej opracowane karty adresowe (2010 r.) oraz uzupełniona nowymi kartami adresowymi, wykonanymi zgodnie z wzorem karty określonej w/w rozporządzeniem Ministra Kultury. Zasób gminnej ewidencji zabytków został uzgodniony z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w styczniu 2016 r.

Gminna ewidencja zabytków gminy Goleniów obejmuje zabytki nieruchome, przede wszystkim zabudowę mieszkalną, użyteczności publicznej i sakralną a także cmentarze, zieleń komponowaną i stanowiska archeologiczne.

Gminna ewidencja zabytków gminy Goleniów została opublikowana na stronie gminy w ramach systemu informacji przestrzennej (www.goleniow.pl), z możliwością wglądu w kartę adresową gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Goleniów jest zbiorem otwartym i może ulegać modyfikacjom i rozszerzeniu, w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Powinna być okresowo weryfikowana z uwagi na rozbiórki obiektów, czy efekty remontów wykonywanych bez uzgodnień z wkw (prace objęte zgłoszeniem nie wymagają uzgodnień z wkw), powodujące np. zmianę bryły budynku, istotną zmianę kompozycji elewacji, likwidację zabytkowego detalu architektonicznego, docieplenia, otynkowanie ceglanych elewacji itp. Uzupełnienia wymagają także zmiany stanu prawnego: wpis do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków czy ustanowienie parku kulturowego.

Zmiany geoz nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Te dokumenty powinny w kolejnych edycjach uwzględniać zmiany w gminnej ewidencji zabytków.

Należy zaznaczyć, że wprawdzie gminna ewidencja zabytków, sama w sobie, nie jest wymieniona jako jedna z form ochrony zabytków, jednak ujęte w niej obiekty podlegają szczególnej procedurze kontroli administracyjnej prowadzonej przez organy administracji konserwatorskiej. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, projekty decyzji lokalizacyjnych podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane stanowi, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

7.6 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ze względu na posiadane wartości historyczne, artystyczne i naukowe największymi walorami zabytkowymi wyróżniają się następujące obiekty zabytkowe położone na terenie gminy Goleniów:

Średniowieczne obwarowania miejskie Goleniowa – XIII-XV w.

Gotycki kościół p.w. św. Katarzyny w Goleniowie – XIV-XV w.

Relikty kaplicy i kościoła św. Jerzego w Goleniowie – XIII-XVIII w.
Średniowieczne kościoły wiejskie w Danowie, Marszewie, Mostach i Tarnówku
Drewniane kościoły szkieletowe z XVIII w. w Glewicach, Miękwie i Podańsku
Drewniany spichlerz szkieletowy z XVIII w. nad Iną w Goleniowie
Pałac wraz z wyposażeniem oraz pałacowy park krajobrazowy w Mostach.

8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:

- Zachowane charakterystyczne elementy krajobrazu kulturowego w postaci historycznej sieci osadniczej, w tym kilka układów ruralistycznych o czytelnej formie pierwotnego rozplanowania z zespołami zabudowy mieszkalnej, obiektami sakralnymi
- Wstępne rozpoznanie zasobów zabytkowych na podstawie „Studium wartości kulturowych gminy Goleniów”, oprac. w 1999 r. oraz gminnej ewidencji zabytków
- Opublikowanie gminnej ewidencji zabytków gminy Goleniów na stronie gminy w ramach systemu informacji przestrzennej (www.goleniow.pl),
- Duża liczba obiektów zabytkowych utrzymana w dobrym stanie technicznym i użytkowym
- Zachowane obiekty zabytkowe o znaczeniu ponadlokalnym, np. zespół pałacowo-parkowy w Mostach, gotycki kościół p.w. św. Katarzyny w Goleniowie, ryglowy kościół XVIII-wieczny w Miękowie, fragmenty obwarowań miejskich Goleniowa (w tym: Brama Wolińska i dwie baszty z XV w.)
- Zachowane obiekty o dużej wartości kulturowej waloryzujące układy ruralistyczne – kościoły z przyległymi cmentarzami oraz budynki i zagrody mieszkalne
- Zachowane zespoły cennej komponowanej zieleni, w tym aleje przydrożne (Tarnówko, Borzysławiec, Danowo), zadrzewienie na terenie parceli przykościelnych i cmentarzy oraz fragmenty dawnych założeń parkowych (Danowo, Budno, Lubczyna, Święta, Mosty)
- Zachowane unikatowe obiekty inżynierii militarnej, w tym pozostałości baterii dział przeciwlotniczych z czasów II wojny światowej w Jedlinach
- Atrakcyjne położenie wartościowych kulturowo ośrodków wiejskich, powiązane z wartościami przyrodniczo-krajobrazowymi o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, sprzyjające rozwojowi turystyki
- Bardzo dobre warunki krajobrazowe i klimatyczne dla rozwoju eko i agroturystyki oraz różnych form aktywnej turystyki (obszar Natura 2000, rezerваты przyrody, lasy, pomniki przyrody, obszary specjalnej ochrony przyrodniczej),
- Położenie gminy w bezpośredniej bliskości aglomeracji szczecińskiej oraz głównych szlaków komunikacyjnych, sprzyjające rozwojowi turystyki oraz zróżnicowanych form aktywnego wypoczynku
- Uwzględnienie w Strategii Rozwoju Gminy Goleniów działań służących budowaniu i kultywowaniu tożsamości lokalnej w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe (budowa elementów wyposażenia turystycznego i rekreacyjnego, w tym tras/ścieżek turystycznych itp.)
- Uwzględnienie w Strategii Rozwoju Gminy Goleniów znaczenia estetyki i ład u przestrzennego, m.in. poprzez planowaną rewitalizację Śródmieścia
- Działalność lokalnych organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji społeczności gminnej na rzecz promocji i ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych gminy
- Różnorodna aktywność społeczna i kulturalna mieszkańców wyrażająca się w działaniach organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i instytucji
- Współpraca partnerska z miastami i organizacjami za granicą
- Zainteresowanie historią regionu i aktywizacja lokalnej społeczności wokół działalności Ośrodka Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej „Żółty Domek”

- Organizowane imprezy cykliczne wzmacniające tożsamość lokalnej społeczności oraz promujących region i jego dziedzictwo kulturowe, np. Letni Festiwal Wędrowny "Na Gotyckim Szlaku", "Raz na ludowo", „Spotkania z Kulturą Ukraińską”
- Działalność promocyjna i informacyjna Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej w Goleniowie
- Dbalność samorządu gminnego o planowy rozwój gospodarczy i przestrzenny oraz ekorozwój gminy
- Dobrze rozwinięta sieć szlaków turystycznych rowerowych i pieszych, np. szlaki sentymentalne po starych cmentarzach, Goleniowski Miejski Szlak Turystyczny, szlak kajakowy „Meandry Iny”, Goleniowski Szlak Ceglany

Słabe strony:

- Znaczne zniszczenia zabytkowej substancji wielu miejscowości spowodowane działaniami wojennymi a następnie powojenną zabudową, nie respektującą historycznego układu przestrzennego
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych
- Brak właściwego zagospodarowania i użytkowania niektórych zabytków nieruchomości
- Słaba znajomość i zrozumienie mieszkańców regionu dla problemów ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zabytków ruralistycznych
- Słabe poczucie tożsamości kulturowej
- Nieprawidłowo bądź bez wymaganych uzgodnień prowadzone modernizacje obiektów zabytkowych, powodujące utratę ich walorów zabytkowych
- Dewaloryzacja historycznych układów przestrzennych wsi, związana głównie z rozwojem budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego, nie respektującego zastanego układu przestrzennego, w tym nasilony proces suburbanizacji związany z oddziaływaniem aglomeracji szczecińskiej
- Niewielka ilość miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanowionych dla zabytkowych obszarów ruralistycznych oraz na terenie Goleniowa
- Konieczność tworzenia warunków zabudowy każdorazowo dla poszczególnych inwestycji, co może powodować znaczne utrudnienia dla inwestujących, oraz niekorzystnie wpływać na prawidłową realizację polityki przestrzennej i ochrony krajobrazu kulturowego gminy
- Niewielka skuteczność w egzekucji samowoli i odstępstw od prawa budowlanego
- Zbyt słabe wykorzystanie walorów turystycznych gminy w stosunku do potencjału gminy i jej walorów przyrodniczo-krajobrazowych
- Niewystarczające wykorzystywanie w promocji gminy obiektów zabytkowych
- Niewielka baza turystyczno-noclegowa oraz sportowo - rekreacyjna, służąca rozwojowi turystyki
- Brak środków na badania (archeologiczne, architektoniczne, archiwalne), stanowiące podstawę dla właściwego zagospodarowania wartościowych układów ruralistycznych oraz do właściwego użytkowania obiektów i obszarów zabytkowych
- Zbyt mała, w stosunku do realnych potrzeb, dynamika wzrostu nakładów finansowych zapisanych w budżecie gminy przeznaczonych na remonty i konserwację zabytków, w tym udzielanie dotacji celowych dla dysponentów obiektów zabytkowych, nie będących jednostkami gminy

- Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych – brak środków na remonty i konserwację obiektów

Szanse:

- Dostępność w perspektywie 2020 środków z funduszy unijnych oraz krajowych, na współfinansowanie projektów w zakresie rozwoju gospodarczego i społecznego
- Umiejętne pozyskiwanie wsparcia finansowego z funduszy unijnych, krajowych, gminnych, na prace remontowo-konserwatorskie zabytków
- Zwiększenie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na prace remontowo-konserwatorskie obiektów i terenów zabytkowych oraz działania poprzedzające te prace (projekty konserwatorskie, inwentaryzacje, badania sondażowe kolorystyki, badania konserwatorskie itp.)
- Wzrost zainteresowania eko i agroturystyką powiązaną z dziedzictwem kulturowym
- Wykorzystanie bliskości aglomeracji szczecińskiej w działaniach promocyjnych związanych z obszarem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy
- Szeroka promocja walorów dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych gminy
- Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości oraz poszanowania zabytków, ich ochrony i prawidłowych przekształceń
- Edukacja mieszkańców w dziedzinie zarządzania i gospodarowania dziedzictwem kulturowym
- Edukacja szkolna w zakresie historii regionu oraz jego zasobów i wartości dziedzictwa kulturowego
- Wzrost świadomości oraz poszanowanie obiektów budownictwa wiejskiego jako ważnego produktu turystycznego
- Wpływ dobrych wzorców zagospodarowania zabytków, wpływających korzystnie na podejmowanie podobnych inwestycji przez kolejnych właścicieli/użytkowników
- Korzystanie z doświadczeń międzynarodowych, rozszerzenie współpracy międzyregionalnej w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego
- Rozwój i wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych nastawionych na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego
- Wzrost liczby uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej w celu promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- Bardzo dobre położenie komunikacyjne (drogowe, kolejowe, lotnicze)
- Możliwość realizacji otwartych terenów dla rekreacji i sportu (tereny jeździeckie, golfowe itp.)
- Przejmowanie na cele letniskowe opuszczonych zagród, w tym historycznych, w rejonach atrakcyjnych wypoczynkowo (w obrębie wsi położonych w strefach chronionego krajobrazu i na jej obrzeżu oraz w pobliżu rzek, jezior i lasów - Załom, Czarna Łąka, Lubczyna, Borzysławiec, Komarowo, Kępy Lubczyńskie)
- Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe (lesistość, duże obszary użytków zielonych, rezerwat przyrody „Uroczysko Święta”, Zespół Przyrodniczo -

Krajobrazowy „Kliniska”, zespół przyrodniczo-krajobrazowy Danowskie Dęby, obszary Natura 2000)

- Świadomość samorządu gminy o konieczności planowego rozwoju gospodarczego i przestrzennego oraz poprawy jakości życia mieszkańców i stanu środowiska naturalnego
- Świadomość władz samorządowych o roli promocji gminy i walorów jej dziedzictwa
- Podkreślanie w dokumentach strategicznych gminy walorów dziedzictwa kulturowego i konieczności ich ochrony oraz promocji
- Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Goleniów uwzględniającego ochronę i rewitalizację wartościowych obszarów i obiektów zabytkowych

Zagrożenia:

- Degradacja historycznego krajobrazu wiejskiego poprzez realizację współczesnej zabudowy, nieodpowiadającej charakterowi i cechom zagospodarowania zabytkowych zespołów ruralistycznych (PGR, budynki rekreacyjne, wypoczynkowe, współczesne budownictwo mieszkaniowe, budownictwo przemysłowe)
- Dewaloryzacja obiektów zabytkowych poprzez przypadkowe bądź częściowe działania inwestycyjne (przebudowy, rozbudowy) bez nawiązania do historycznej kompozycji oraz technologii – upodabnianie obiektów historycznych do współcześnie realizowanych obiektów
- Estetyczna dewaloryzacja zabytkowych zespołów, głównie wiejskich poprzez niekontrolowane wprowadzanie obcych elementów – np. obiektów tymczasowych, nośników reklamowych itp., nieprzemyślanej kolorystyki, współczesnych materiałów, technik i technologii, niedostosowanych do charakteru historycznych obiektów
- Brak zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w zabytkowych obiektach, przede wszystkim w kościołach
- Brak skutecznej egzekucji prawa w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków
- Luki prawne oraz brak spójności w obowiązującym prawie dotyczącym ochrony zabytków (zwłaszcza w relacji ustawa o ochronie zabytków – prawo budowlane, znaczenie gminnej ewidencji zabytków oraz tryb zakładania i prowadzenia gez)
- Zbyt agresywne inwestowanie na terenach zabytkowych i komercjalizacja zabytków; dominacja podejścia praktycznego i ekonomicznego w pracach adaptacyjnych obiektów zabytkowych

Wnioski

Gmina Goleniów dysponuje licznym zasobem obiektów i terenów zabytkowych jednak o jego wartości przesądzają pojedyncze zabytki unikalne w skali regionu. Mocne strony tego zasobu określają również zabytkowe ośrodki wiejskie, np. w Wierzchosławiu, Miękowiu, Bolechowie, Żółwiej Błoci, które nie uległy jeszcze dewaloryzacji, położone w atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu.

Większa część historycznych założeń dworsko-parkowych uległa wtórnym przekształceniom, dlatego na szczególną uwagę zasługuje zespół zabudowań dworskich z parkiem w Mostach. Zachowały się również częściowo zespoły folwarczne, jednak większość z nich pomimo czytelnej do dziś kompozycji

przestrzennej, utraciła wiele elementów historycznej zabudowy a istniejąca zabudowa uległa znacznym przekształceniom.

Mocną stroną gminy, stanowiącej „zielone płuca” północno-zachodniej części kraju, której 50% powierzchni zajmują lasy, jest niewątpliwie korzystny mikroklimat oraz atrakcyjny krajobraz. Ważnym elementem tego krajobrazu są parki wiejskie, aleje, cmentarze oraz starodrzew, stanowiące jednocześnie ważny element zasobu kulturowego gminy. Do najciekawszych zasobów zieleni komponowanej należą m.in. parki w Mostach, Danowie (okazy jesionów i kasztanowców), Budnie (starodrzew parkowy z aleją grabową i lipową), Lubczynie (kasztanowce, jesiony, dęby, brzozy).

Ważnym elementem krajobrazu jest zieleń przykościelna i cmentarna, np. w Danowie, Żółwiej Błoci, Goleniowie, Miękowie, Lubczynie, Podańsku oraz aleje przydrożne, np. w Tarnówku, Borzysławcu, Danowie.

Podstawowym obszarem turystycznym gminy jest jezioro Dąbskie oraz położone przy nim miejscowości, szczególnie Lubczyna i Czarna Łąka. Potencjalnym terenem rekreacyjnym nad jeziorem jest Inoujście. Z uwagi na takie elementy środowiska jak ukształtowanie terenu czy zasoby dóbr kultury, najbardziej wskazane dla rozwoju funkcji turystycznych są miejscowości położone w obrębie strefy chronionego krajobrazu i na jej obrzeżu oraz w pobliżu rzek, jezior i lasów.

Zasoby przyrodnicze, którymi dysponuje gmina Goleniów predestynują tę gminę do oferowania aktywnych form wypoczynku i rekreacji oraz rozwoju turystyki również w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Potencjał ten osłabiają w znacznym stopniu czynniki o charakterze społecznym, ekonomicznym oraz niski stopień świadomości oraz wiedzy społeczności lokalnej, dotyczący wartości kulturowych, którymi odznacza się gmina. Szansą dla zachowania i wykorzystania potencjału gminy jest z pewnością otwarcie na współpracę międzyregionalną i międzynarodową, możliwość korzystania z funduszy unijnych, poprawa infrastruktury turystycznej, oraz promocja gminy i jej walorów krajobrazowych i kulturowych.

9. Założenia programowe Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów

Gminny program opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów proponuje szereg działań związanych z opieką samorządu nad zabytkami gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz dokumentami strategicznymi gminy.

Wśród priorytetów Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów na lata 2017-2021 są działania zmierzające do uwzględniania ochrony wartościowych zespołów i obiektów zabytkowych w polityce przestrzennej gminy, poprzez odpowiednie zapisy w sukcesywnie uchwalanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego czy dokumentach strategicznych gminy. Materiałem niezbędnym do właściwego sformułowania warunków ochrony dziedzictwa kulturowego oprócz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy powinna być również systematycznie aktualizowana gminna ewidencja zabytków.

Do obowiązków samorządu gminnego, jako właściciela części obiektów zabytkowych na terenie gminy, należy utrzymanie ich w należyтым stanie i korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości. W tym celu wskazane jest zapewnienie w budżecie gminy środków finansowych przeznaczonych na prace

remontowo-konserwatorskie zabytków będących własnością Gminy. Wskazane jest również planowanie środków budżetowych gminy z przeznaczeniem na pomoc finansową dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z podjętą uchwałą w sprawie trybu i zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich. Powyższe działania niewątpliwie przyczynią się do zahamowania procesów degradacji zabytków, sukcesywnej poprawy ich stanu technicznego i wyeksponowania walorów zabytkowych. Promocja rezultatów prawidłowo przeprowadzonych działań rewaloryzacyjnych będzie miała duży wpływ na popularyzację wiedzy o historii i dziedzictwie kulturowym gminy oraz aktywizację lokalnej społeczności w proces opieki nad zabytkami.

Priorytetem powinna być również właściwa promocja walorów przyrodniczych i zabytkowych gminy realizowana m.in. przez wspieranie i organizowanie wydarzeń, działań edukacyjnych, publikacji itp. popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy i jej walory krajobrazowo-przyrodnicze. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki m.in. poprzez rozbudowę szlaków turystycznych wykorzystujących zabytkowy zasób gminy i zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych, może być ważnym czynnikiem aktywizującym społeczność lokalną oraz przedsiębiorczość w regionie. Promocja i popularyzacja wiedzy o historii i dziedzictwie kulturowym gminy przyczyni się również do wzrostu świadomości w zakresie potrzeby ochrony i opieki nad zabytkami, ich walorów, upowszechnienia zasad konserwatorskich, co pozwoli niewątpliwie na lepsze zacieśnianie więzi i identyfikowanie się z miejscem zamieszkania i jego dziedzictwem.

Z szeregu proponowanych w niniejszym Programie działań zmierzających do poprawy stanu zabytkowego dziedzictwa na terenie gminy Goleniów, wskazane jest wytypowanie najpilniejszych zadań do realizacji przez samorząd gminy Goleniów w latach 2017-2021, w ramach zaplanowanych środków budżetowych gminy.

Jako najważniejsze zadania, zgodne z wyznaczonymi celami Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów, wskazuje się w szczególności do realizacji w latach 2017-2021:

- uzupełnianie, weryfikację terenową i bieżącą aktualizację zasobu gminnej ewidencji zabytków (cel 1.1.2.),
- prowadzenie weryfikacji i aktualizacji gminnej ewidencji zabytków na stronie Gminy w ramach systemu informacji przestrzennej (www.goleniow.pl) (cel 3.2.1., cel 6.1.1.),
- udostępnienie na stronach bip informacji o warunkach uzyskania wsparcia finansowego z budżetu Gminy na prace remontowo-konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy (cel 3.1.2., cel 6.1.2.),
- uporządkowanie terenu nieczynnego cmentarza z budową lapidarium w miejscowości Załom (cel 3.1.6.),
- prowadzenie prac konserwatorskich zabytków Gminy Goleniów - murów obronnych i wieży Tarnówko (cel 3.1.1., cel 3.1.3.).

10. Priorytety i działania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów

1. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:

Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy

Priorytet	Działania
1. Ochrona zabytków oraz krajobrazu kulturowego w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy	<ol style="list-style-type: none"> Sukcesywne ustalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenu gminy Uzupełnianie, weryfikacja terenowa i bieżąca aktualizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
2. Uwzględnianie problemów ochrony zabytków w dokumentach strategicznych gminy	<ol style="list-style-type: none"> Uwzględnianie zadań w zakresie modernizacji i rewitalizacji obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków pod kątem pozyskania środków finansowych na przeprowadzenie planowanych zadań Uwzględnianie wytycznych wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w polityce przestrzennej gminy Włączanie i aktualizowanie danych o dziedzictwie kulturowym oraz uwzględnianie zadań związanych z ich ochroną i rewitalizacją w aktach miejscowych i strategicznych gminy, w tym m.in. w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy czy Lokalnym planie rewitalizacji gminy

2. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:

Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Priorytet	Działania
1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ol style="list-style-type: none"> Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego aktualnej bazy danych o zabytkach objętych ochroną, tj. ujętych w rejestrze zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków, gminnej ewidencji zabytków oraz w wykazie stanowisk archeologicznych, a także obszarów wskazanych do ochrony w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Uwzględnianie w miejscowych planach

	<p>zagospodarowania przestrzennego zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną konserwatorską (głównie w zakresie wysokości i linii zabudowy, charakteru zabudowy)</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Podejmowanie działań w celu zapewnienia właściwej ochrony i pielęgnacji szczególnie wartościowych historycznych alei przydrożnych 4. Dążenie do poprawy ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych wsi poprzez zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> • zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poza historyczne jednostki osadnicze • wyznaczanie terenów pod nową zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk • wypełnianie zabudową wolnych działek w obrębie centrów miejscowości, w zgodzie z zasadami historycznej kompozycji układu przestrzennego, gabarytami, linią zabudowy 5. Opracowanie planów uporządkowania zabudowy dla miejscowości o zabytkowym układzie historycznym, wymienionych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy 6. Bieżąca współpraca z przedstawicielami służb konserwatorskich oraz instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego (Narodowy Instytut Dziedzictwa/Oddział Terenowy w Szczecinie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie)
<ol style="list-style-type: none"> 2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjęcie działań w celu rozszerzenia rejestru zabytków o obiekty i obszary będące własnością gminy Goleniów bądź stanowiące własność innych podmiotów, (np. wykonanie kart ewidencyjnych zabytku architektury i budownictwa, niezbędnych do rozpoczęcia procedury o wpis do rejestru oraz wnioskowanie do ZWKZ o wpis tych obiektów do rejestru zabytków).
<p>3. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:</p> <p>Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania</p>	
Priorytet	Działania
1. Przeciwdziałanie niszczeniu	1. Uwzględnienie w budżecie gminnym środków

<p>i niewłaściwemu użytkowaniu zabytków.</p>	<p>przeznaczonych na prace remontowo-konserwatorskie zabytków położonych na terenie gminy</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Udostępnienie informacji o warunkach uzyskania wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru zabytków w oparciu o uchwałę Rady Miejskiej w Goleniowie, określającą zasady i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków 3. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy Goleniów, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi 4. Sporządzanie planu najpilniejszych prac remontowych obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy 5. Uwzględnianie w umowach sprzedaży/dzierżawy/itp. warunków właściwego użytkowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obowiązku przeprowadzenia prac remontowych w określonym terminie 6. Utrzymywanie i pielęgnacja zabytkowych parków i cmentarzy oraz alei przydrożnych, stanowiących własność gminy, oraz kontynuacja działań mających na celu uporządkowanie i oznaczenie nieczynnych historycznych cmentarzy 7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz lokalną społecznością w zakresie rozpoznania i ochrony zagrożonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych pomników i militariów
<p>2. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym bądź realizowanym procesem inwestycyjnym</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie weryfikacji i aktualizacji gminnej ewidencji zabytków na stronie gminy w ramach systemu informacji przestrzennej (www.goleniow.pl) 2. Wykonywanie opracowań niezbędnych dla prowadzenia planowanych prac remontowo-konserwatorskich i rewaloryzacyjnych zabytków wpisanych do rejestru, np. sondażowych badań, programów prac konserwatorskich, inwentaryzacji
<p>3. Bieżące monitorowanie stanu zachowania zabytków</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących zagrożeń i stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru, ujętych

	<p>w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków</p> <p>2. Wymiana informacji dotyczących zabytków pomiędzy odpowiednimi organami administracji samorządowej i administracji rządowej</p>
<p>4. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:</p> <p>Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego</p>	
Priorytet	Działania
<p>1. Uwzględnianie wartości ekspozycyjnych poszczególnych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych</p>	<p>1. Wykonanie inwentaryzacji oraz planu utrzymania historycznych alei przydrożnych, oraz ich stała pielęgnacja we współpracy z właściwymi zarządcami dróg</p> <p>2. Uwzględnianie w zapisach planistycznych warunków dotyczących stosowania form i materiałów architektonicznych nawiązujących do dziedzictwa kulturowego regionu oraz określanie zasad kształtowania zabudowy w nawiązaniu do występujących w terenie historycznych elementów i form</p> <p>3. Opracowanie zasad w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach i obszarach zabytkowych i ich wdrażanie</p> <p>4. Opracowanie planu rewitalizacji Śródmieścia Goleniowa, zgodnie z założeniami Strategii rozwoju gminy</p> <p>5. Opracowanie projektu oraz wykonanie iluminacji atrakcyjnych obiektów zabytkowych, np. murów miejskich z Bramą Wolińską i basztami w Goleniowie, relikwii kaplicy i kościoła św. Jerzego w Goleniowie, ryglowego spichlerza w Goleniowie czy miejsc aktywności turystyczno-kulturalnej Goleniowa</p>
<p>5. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:</p> <p>Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami</p>	
Priorytet	Działania
<p>1. Promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów i ofert turystycznych</p>	<p>1. Rozbudowa i aktualizacja istniejącej na stronach internetowych gminy bazy danych o zabytkach, historii poszczególnych miejscowości, szlakach turystycznych, imprezach cyklicznych i okazjonalnych</p> <p>2. Popularyzacja zasobów kulturowych gminy w mediach oraz w formie publikacji, monografii, folderów, pamiętek i produktów lokalnych</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Stworzenie jednolitego dla całej gminy systemu informacji wizualnej o obiektach zabytkowych i ważnych dla dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy: np. drogowskazów, tablic kierunkowych, tablic informacyjnych z logo gminy, o charakterystycznej formie graficznej, kolorze, liternictwie 4. Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Goleniowskiego o oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków tzw. błękitną tarczą, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
<ol style="list-style-type: none"> 2. Tworzenie i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi turystyki 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymanie istniejących i tworzenie nowych tras edukacyjno-turystycznych po zasobach przyrodniczych i kulturowych gminy, w tym szlaków rowerowych, konnych, pieszych, kajakowych oraz ich wzajemne powiązanie w spójny system, dostosowany do potrzeb odbiorcy 2. Jednolite oznakowanie oraz wprowadzenie systemu informacji o ważnych kulturowo miejscach i obiektach znajdujących się na trasach szlaków turystycznych (m.in. na szlakach rowerowych, szlaku sentymentalnym po cmentarzach, Miejskim Szlaku Turystycznym w Goleniowie) 3. Modernizacja nawierzchni w obrębie zabytkowych układów ruralistycznych w nawiązaniu do historycznych rozwiązań i z uwzględnieniem ścieżek rowerowych 4. Aktywizacja turystyczna łęgów odrzańskich w zachodniej części gminy, z odpowiednim wyeksponowaniem nieistniejących historycznych układów ruralistycznych, dawnych cmentarzy i zabytków techniki powiązanych z zagospodarowaniem toru wodnego Odry
<ol style="list-style-type: none"> 3. Włączenie Gminy Goleniów w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udział w programach i stowarzyszeniach nastawionych na promocję dziedzictwa kulturowego pod kątem atrakcji turystycznych 2. Udział w targach, konferencjach w celu promowania wartości materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy 3. Kontynuacja działań prowadzonych w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa 4. Opracowanie ofert promujących gminę i jej walory krajobrazowo-kulturowe poza granicami województwa i kraju

<p>4. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjowanie i wspieranie publikacji oraz działań obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury, np. o lokalnej tradycji kształtowania zabudowy i dawnych materiałach budowlanych, również pod kątem zastosowania w zabudowie historycznej, a także w budynkach nowoprojektowanych, w szczególności na terenach wiejskich 2. Wspieranie inicjatyw mających na celu edukację społeczności lokalnej, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa i krajobrazu swojego regionu 3. Inicjowanie i współpraca przy tworzeniu oraz rozpowszechnianiu programów edukacyjnych, scenariuszy lekcji, itp., związanych z promocją i ochroną dziedzictwa kulturowego 4. Promowanie dobrych przykładów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami 5. Obejmowanie przez władze gminy Goleniów patronatem honorowym działań społecznych, imprez, konkursów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego 6. Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wspieranie i organizację warsztatów i pokazów w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych i artystycznych
--	---

6. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:

Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków

Priorytet	Działania
<p>1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy Goleniów</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnienie na stronie internetowej gminy informacji o zabytkach objętych ochroną 2. Udostępnienie informacji o możliwościach pozyskania z budżetu gminy wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie zabytków wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy 3. Umieszczenie na stronie internetowej gminy odsyłaczy do urzędów oraz instytucji działających w obszarze ochrony zabytków, umożliwiających pozyskanie m.in. wniosków, publikacji, informatorów dotyczących zasad ochrony zabytków

7. Cel Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów:

Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy

związanych z opieką nad zabytkami	
Priorytet	Działania
1. Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną w celu reaktywacji na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie działań, szkoleń i warsztatów nastawionych na promocję tradycyjnych sztuk budowlanych w oparciu o lokalną tradycję (murarstwo, dekarstwo, ciesielstwo itp.) 2. Współpraca z przedstawicielami administracji konserwatorskiej i instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego (NID, BDZ) w zakresie szkoleń czy działań przy zabytkach
2. Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników gminnych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.	1. Udział w specjalistycznych programach szkoleniowych, konferencjach, warsztatach, mających na celu przygotowanie i podnoszenie kwalifikacji kadr administracji samorządowej wykonującej zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
3. Wspieranie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	<ol style="list-style-type: none"> 1. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp. 2. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych 3. Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowy Urząd Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

W imieniu gminy Goleniów zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (gminne placówki kultury – biblioteka, ośrodek kultury, szkoły, przedszkola) oraz wydziały Urzędu Gminy i Miasta Goleniów w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne - polegające na tworzeniu aktów prawa miejscowego oraz wykorzystywaniu istniejących możliwości prawnych zawartych w aktach prawa powszechnego (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe - finansowanie zadań w ramach środków budżetowych będących w dyspozycji gminy Goleniów, korzystanie z środków zewnętrznych – unijnych oraz z budżetu państwa (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, planowanie środków budżetowych na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych),
- społeczne - działania umożliwiające realizację zadań wskazanych w programie, we współpracy lub współdziałaniu społeczności lokalnej (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji),
- kontrolne – działania polegające m.in. na monitoringu stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – w ramach gminnej ewidencji zabytków,
- koordynacji – działania polegające m.in. na realizacji projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi.

12. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny program opieki nad zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- ilość zabytków oznakowanych znakiem błękitnej tarczy,
- ilość publikacji, opracowań, folderów promocyjnych związanych z promocją i ochroną dziedzictwa kulturowego gminy
- itp.

13. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Podstawowe zasady finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami wyznacza Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Wsparcie finansowe zadań związanych z opieką nad zabytkami może pochodzić z różnych źródeł: krajowych i zagranicznych.

Należy zwrócić uwagę, że wszystkie wymienione poniżej formy i źródła dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, dotyczą jedynie obiektów/terenów **wpisanych do rejestru zabytków**.

Inne formy ochrony konserwatorskiej (np. gminna czy wojewódzka ewidencja zabytków, strefy ochrony konserwatorskiej) nie uprawniają do uzyskania dofinansowania z poniżej opisanych źródeł.

13.1 Środki krajowe

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków z budżetu państwa a także przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, reguluje rozdział 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

Zgodnie z powyższym, dotacja celowa z budżetu państwa może być udzielona przez:

- **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**
- **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** właściwego dla województwa, na terenie którego znajduje się zabytek.

Beneficjenci:

- osoby fizyczne,
- jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na (art.77 ustawy):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wysokość dotacji:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac jeśli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy jego stan wymaga niezwłocznego podjęcia prac (art. 78 ustawy).

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- nakładów koniecznych, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku,

- nakładów koniecznych na wykonanie prac, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji (refundacja). Wniosek składa się po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót.
Ta forma dotacji nie przysługuje wnioskodawcom, których działalność jest finansowana ze środków publicznych (§ 3.1. rozporządzenia).

Składanie wniosków i informacje:

do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w terminach określonych w ogłoszonych programach operacyjnych :
za pośrednictwem konta w Elektronicznym Biurze Obsługi Interesanta
<https://esp.mkidn.gov.pl>
informacje: www.mkidn.gov.pl

do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:
do 28 lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja;
do 30 czerwca każdego roku w ciągu 3 lat po zakończeniu wszystkich prac w przypadku refundacji
informacje: www.wkz.szczecin.pl

Dotacje udzielane przez Ministra Kultury muszą być realizowane w ramach programów operacyjnych lub priorytetów do tych programów ogłaszanych przez ministra co roku, zwykle w ostatnim kwartale. Od kilku lat tematy, zasady oraz zakres ogłaszanych programów nie ulegają zasadniczym zmianom.

Programy Operacyjne Ministra Kultury ogłoszone na 2017 r. dla zadań związanych z ochroną zabytków (załącznik do Zarządzenia MKiDN z dnia 23.09.2016 r. w sprawie wytycznych do programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na rok 2017):

Uwaga:

Zazwyczaj ogłaszane są dwa nabory wniosków do programów: w pierwszym i ostatnim kwartale roku.

Bez względu na ogłaszane terminy składania wniosków:

- w przypadku pozostawienia wolnych środków lub uzyskania dodatkowych środków finansowych po zakończeniu naboru minister może ogłosić dodatkowy nabór do programu.
- w przypadku wyczerpania lub obniżenia budżetu po zakończeniu I naboru minister może odwołać II nabór do programu.

„Dziedzictwo kulturowe”, priorytet - Ochrona zabytków,

Program dotyczy:

- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Beneficjenci:

- podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie
- w przypadku refundacji poniesionych kosztów o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych
- o dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

„Dziedzictwo kulturowe” - Kultura ludowa i tradycyjna

Program dotyczy m.in.:

- zadań badawczo-dokumentacyjnych, edukacyjnych i popularyzatorskich w zakresie:
 - dokumentacji, archiwizacji i jak najszerszego udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych,
 - przygotowania ekspertyz, opinii oraz programów ochrony dotyczących zjawisk kultur tradycyjnych, w tym przeprowadzenia ewaluacji konsultacji społecznych związanych z realizacją postulatów Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
 - wydania publikacji związanych z dokumentacją kultur tradycyjnych oraz współczesnych kontekstów ich funkcjonowania,
 - działań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej,
 - działań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, seminaria i konferencje,
- zadań realizujących projekty „mistrz tradycji”, związanych w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych w następujących dziedzinach objętych ochroną w ramach Konwencji UNESCO:
 - np. rzemiosło ludowe, rzemiosło artystyczne, rękodzieło, sztuka.

Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadania własne.

Z programu wyłączone są zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

Beneficjenci:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Istnieje możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu.

Zadania z kategorii „mistrz tradycji” mogą ubiegać się o dofinansowanie na poziomie 100% budżetu przedstawionego we wniosku.

„Dziedzictwo kulturowe” – Ochrona zabytków archeologicznych

Program dotyczy:

- niedestrukcyjnego rozpoznania i dokumentacji zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- opracowania, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków
- projekty nie mogą być związane z planowaną bądź realizowaną konkretną inwestycją. Projekty te w jednym roku realizacji zadania mogą obejmować powierzchnię nie większą niż 150 km² (4 obszary AZP).

Beneficjenci:

- samorządowe instytucje kultury
- państwowe instytucje kultury
- organizacje pozarządowe
- publiczne uczelnie akademickie
- niepubliczne uczelnie akademickie
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadania własne.

„Promesa Ministra Kultury”

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań niekomercyjnych, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach następujących programów europejskich:

- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020,
 - Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020,
 - Programu Kreatywna Europa,
 - Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej
- w przypadku których nie zawarto jeszcze wiążącej umowy na dofinansowanie w ramach jednego z tych programów europejskich, i których zakres dotyczy:
- ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego,
 - budowy nowych obiektów, rozbudowy, przebudowy, remontu infrastruktury kultury oraz infrastruktury szkolnictwa artystycznego,
 - realizacji międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych,
 - rozwoju społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
 - rozwoju zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

Beneficjenci:

- państwowe instytucje kultury
- samorządowe instytucje kultury
- jednostki samorządu terytorialnego
- organizacje pozarządowe
- kościoły i związki wyznaniowe
- publiczne szkoły artystyczne
- państwowe uczelnie artystyczne
- archiwa państwowe.

Wnioskodawcy są zobowiązani do zapoznania się z w/w załącznikiem do zarządzenia z dnia 23.09.2016 r., który szczegółowo określa tryb oceny wniosków oraz z regulaminem i wytycznymi, dostępnymi na stronie www.mkidn.gov.pl.

Dla prawidłowego złożenia wniosku **obowiązkowe jest posiadanie konta** w Elektronicznym Biurze Obsługi Interesanta (EBOI), dostępnym pod adresem <https://esp.mkidn.gov.pl/>

- **Dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**

Beneficjenci:

Osoby/jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do przedmiotu, do którego odnosi się dofinansowanie.

Osoby fizyczne mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu na warunkach ustalonych w odrębnych programach, konkursach i regulaminach ogłaszanych co roku przez Fundusz.

Najważniejsze kryteria wyboru zadań:

- realizacja zadania na obszarach objętych siecią Natura 2000 i innych obszarach chronionych w rozumieniu odpowiednich przepisów prawnych (wpis do rejestru zabytków)
- w pierwszej kolejności dofinansowywane są projekty inwestycyjne i działania realizowane z udziałem środków Unii Europejskiej, w szczególności realizowane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ) 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego (RPO WZ)
- przygotowanie do realizacji (niezbędne pozwolenia oraz uzgodnienia, zapewniony montaż finansowy, potwierdzony zawartymi umowami lub promesami z udokumentowanym udziałem środków własnych)
- zgodność z listą przedsięwzięć priorytetowych, planowanych do dofinansowania ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie (lista na 2017 r. została ogłoszona w załączniku do Uchwały Rady Nadzorczej WFOŚiGW w Szczecinie Nr 59/2016 z dnia 22.08.2016r.)

W ramach IV priorytetu dziedzinowego wyznaczonego na rok 2017, podobnie jak w roku 2016, dotacje przyznawane są m.in. na:

- renowację zabytkowych parków wiejskich i miejskich
- prace rewitalizacyjne, pielęgnacyjne i konserwację pomników przyrody.

Maksymalny udział środków Funduszu w finansowaniu zadań w odniesieniu do kosztów całkowitych:

- do 100% przy dofinansowaniu w formie pożyczki, w tym również pożyczki pomostowej, za wyjątkiem zadań współfinansowanych ze środków zagranicznych, dla których wysokość dofinansowania ustala się z uwzględnieniem wymogów i zasad zawartych w odpowiednich programach i mechanizmach finansowych,
- do 50% przy dofinansowaniu w formie dotacji, a także przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym, za wyjątkiem dofinansowania projektów nieinwestycyjnych, jak poniżej,
- do 100% przy dofinansowaniu w formie dotacji projektów nieinwestycyjnych z zakresu edukacji ekologicznej i ochrony przyrody oraz zadań realizowanych przez Wojewodę Zachodniopomorskiego, Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego i państwowe jednostki budżetowe, w tym służby, inspekcje i straż wykonujących zadania z zakresu administracji rządowej na terenie województwa zachodniopomorskiego, a także zadań związanych z likwidacją skutków poważnych awarii i klęsk żywiołowych, itd.
- wysokość dofinansowania nie może przekroczyć sumy kosztów kwalifikowanych.

Informacje:

www.wfos.szczecin.pl

- **Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji**

Beneficjenci:

kościół i inne związki wyznaniowe posiadające tytuł prawny do obiektu, w którym ma być realizowane zadanie

Obiekty objęte dofinansowaniem:

zabytkowe obiekty o charakterze sakralnym

Zakres dofinansowywanych prac:

remonty i konserwacja obiektów zabytkowych na wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt, tj.:

- prace zabezpieczające obiekt, tj. remonty dachów, stropów, ścian i elewacji,
- osuszanie i odgrzybianie, izolacja,
- remonty i wymiana zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

przez remont należy rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a nie stanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym

Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) oraz ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony itp.) oraz otoczenia świątyni, a także

stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Informacje:

terminy składania wniosków i wzory wniosków są ogłaszane każdego roku na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji www.mswia.gov.pl

13.2 Środki zagraniczne

Możliwości pozyskiwania wsparcia finansowego z funduszy europejskich w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego funkcjonują w ramach projektów inwestycyjnych i nieinwestycyjnych tzw. „miękkich”.

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)**
VIII oś Priorytetowa Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
Główny Typ Projektu: Infrastruktura zabytkowa

Beneficjenci:

- instytucje kultury (państwowe oraz współprowadzone przez Ministra Kultury)
- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe,
- szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury,
- szkoły artystyczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki samorządu terytorialnego na rzecz szkół artystycznych,
- jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe instytucje kultury*,
- organizacje pozarządowe*,
- kościoły i związki wyznaniowe (tylko w zakresie ruchomych i nieruchomych obiektów zabytkowych)*,
- podmioty zarządzające obiektami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO*.

* w przypadku tych beneficjentów możliwa jest realizacja wyłącznie:

1. projektów dotyczących obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO lub uznanych za Pomniki Historii
2. projektów mieszczących się w zakresie niżej wymienionych obszarów tematycznych:
 - projektów dotyczących konserwacji, restauracji, rewaloryzacji zabytków drewnianych (zarówno nieruchomych, jak i ruchomych),
 - projektów dotyczących konserwacji, restauracji, rewaloryzacji, adaptacji na cele kulturalne oraz zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem ruchomych i nieruchomych zabytków techniki
3. projektów wynikających z Kontraktów Terytorialnych

Prace objęte dofinansowaniem (dotyczące zabytków):

- prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu,
- zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem,
- ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków,

- konserwacją zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych oraz ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji.

W ramach konkursu nie można złożyć wniosku o dofinansowanie dotyczącego:

- budowy od podstaw nowej infrastruktury kultury,
- obiektów przeznaczonych na cele: mieszkaniowe, sportowe, administracji publicznej, związane z ochroną zdrowia, infrastrukturą opiekuńczo-wychowawczą oraz targową,
- zakupu wydawnictw do bibliotek oraz zakupu muzealiów,
- kompleksowej rewitalizacji przestrzeni miejskiej.

Składanie wniosków i informacje:

wyłącznie w trybie konkursowym za pośrednictwem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
www.pois.mkidn.gov.pl

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020**

Oś priorytetowa: IV. Naturalne otoczenie człowieka.

Działanie: 4.1 Dziedzictwo kulturowe

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe
- instytucje kultury
- organizacje pozarządowe
- kościoły i inne związki wyznaniowe
- przedsiębiorcy
- jednostki sektora finansów publicznych.

Typy projektów podlegających dofinansowaniu:

- prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach nieruchomych, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów na cele użytkowe, wraz z promocją tych obiektów
- prace konserwatorskie, restauratorskie zabytków ruchomych
- projekt musi mieć przeprowadzoną analizę zapotrzebowania na daną inwestycję, w tym szacowaną liczbę odwiedzających, użytkowników. Promowane będą rozwiązania wpływające na poprawę efektywności funkcjonowania obiektów/instytucji w długim okresie, w tym rozwiązania pozwalające na:
 - obniżenie kosztów utrzymania na rzecz wydatków inwestycyjnych,
 - zastosowanie innowacyjnych rozwiązań energooszczędnych – zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii, a przez to zmniejszenie ogólnych kosztów eksploatacji budynków,
 - dywersyfikację źródeł finansowania działalności – pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania,
 - dodatnie efekty ekonomiczne – oddziaływanie na bezpośrednie otoczenie inwestycji,
 - tworzenie nowych miejsc pracy

- projekt powinien stanowić część szerszej strategii rozwoju gminy i wpisywać się w cele i założenia Programu Strategicznego Przemysły Kreatywne i Przemysły Czasu Wolnego.

Składanie wniosków i informacje:

Wybór projektów do dofinansowania odbywa się w trybie konkursu ogłaszanego każdego roku za pośrednictwem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego
<http://www.rpo.wzp.pl>

Oś priorytetowa IX Infrastruktura publiczna Działanie 9.3 Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich

Typy projektów podlegających dofinansowaniu:

- przebudowa lub adaptacja zdegradowanych budynków i obiektów, zwłaszcza związanych z byłymi PGR-ami,
- zagospodarowanie lub zmiana zagospodarowania terenów i przestrzeni w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji: społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub rekreacyjnych,
- realizowane będą wyłącznie projekty wynikające z Lokalnych Planów Rewitalizacji lub dokumentów równoważnych.

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne
- przedsiębiorcy
- organizacje pozarządowe
- jednostki sektora finansów publicznych
- kościoły i związki wyznaniowe
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS
- instytucje kultury
- osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Składanie wniosków i informacje:

Wybór projektów do dofinansowania odbywa się w trybie konkursu ogłaszanego każdego roku za pośrednictwem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego
<http://www.rpo.wzp.pl>

13.3 Realizacja i finansowanie przez samorząd lokalny zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 w/w Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacji mogą udzielać również organy stanowiące gminy, powiatu lub samorządu województwa na zasadach określonych w podjętych przez te organy uchwałach. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Zgodnie z powyższym dotacje mogą być udzielane przez:

- **Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego**

na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego: Nr III/39/15 z dnia 27.01.2015 r. i Nr VIII/152/15 z dnia 17.01.2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego

Beneficjenci:

- każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.
- wnioskodawcy prowadzący działalność gospodarczą - może być przyznana dotacja stanowiąca pomoc de minimis zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji UE nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis (Dz. Urz. UE L352/1 z dnia 24 grudnia 2013 r.).

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne określone art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Nabór wniosków rozumianych jako projekty prac lub robót budowlanych przy zabytku składa się w terminie określonym w ogłoszeniu umieszczonym na stronach Biuletynu Informacji Publicznej Województwa Zachodniopomorskiego

Informacje:

www.bip.um_zachodniopomorskie.pl

- **Samorząd powiatowy**

Zgodnie z Uchwałą nr X/103/07 z dnia 30 sierpnia 2007 r. Rada Powiatu w Goleniowie uchwaliła zasady i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zgodnie z w/w Uchwałą z budżetu Powiatu Goleniowskiego mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze Powiatu Goleniowskiego, które są ogólnodostępne dla mieszkańców i turystów oraz które znajdują się w złym stanie technicznym. Dotacje mogą być udzielane „podmiotom niezaliczanym do sektora finansów publicznych i nie działającym w celu osiągnięcia zysku, posiadającym tytuł prawny do zabytku”.

Zgodnie z uchwałą dotacja może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 2) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 3) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- 4) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 5) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 6) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 7) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 8) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej;
- 9) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowych układu parku lub ogrodu.

Informacje: www.powiat-goleniowski.pl

- **Samorząd gminny**

W dniu 05 grudnia 2007 r. Rada Miejska w Goleniowie podjęła Uchwałę nr XIV/142/07 w sprawie określenia zasad i trybu postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy Goleniów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Zakres prac objętych dotacją jest zgodny z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rada Miejska w Goleniowie zwiększyła jednak wysokość udzielanych dotacji do 75% ogółu nakładów koniecznych na wykonanie prac. W przypadku zabytków posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną czy naukową bądź w innych wymienionych w uchwale przypadkach, możliwe jest dofinansowanie prac do 100% nakładów koniecznych.

Dotacje celowe na prace lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków są udzielane jeżeli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria:

- 1) znajduje się na stałe na obszarze Gminy Goleniów,
- 2) jest w złym stanie technicznym,
- 3) posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Gminy Goleniów.

Informacje: www.bip.goleniow.pl

Część zadań Gminnego programu opieki nad zabytkami może być sfinansowana przez gminę w całości ze środków budżetowych, inne mogą być zaplanowane jako projekty do sfinansowania przy znacznym udziale środków pochodzących z funduszy pomocowych.

Zadania programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. biblioteka, ośrodek kultury) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

Budżet Gminy przeznaczony w Dziale 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego Rozdział 92120 Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, zgodnie z poniższymi danymi wykazuje stały wzrost środków przeznaczanych na poprawę

stanu zabytkowego zasobu gminy. Taka tendencja jest istotna i zalecana w następnych latach budżetowych.

Projekt budżetu na 2015 r.:

Wydatki majątkowe: 495.000 zł. z tego dotacje na renowacje zabytków 50.000 zł., dokończenie remontu Bramy Wolińskiej kwota 275.000 zł. oraz projekt dotyczący zabezpieczenia ruin kościoła św. Jerzego kwota 170.000 zł.

Projekt budżetu na 2016 r.:

Wydatki majątkowe:

280.000 zł. z tego prace przy zabytkach gminnych 250.000 zł. oraz projekt dotyczący zabezpieczenie ruin kościoła Św. Jerzego - kwota 30.000,00 zł.

Projekt budżetu Gminy Goleniów na 2017 r.

Wydatki majątkowe:

2.000.000 zł. z tego prace przy zabytkach gminnych 1.950.000 zł. oraz projekt dotyczący zabezpieczenie ruin kościoła Św. Jerzego kwota - 50.000,00 zł.

W planowanych na 2017 r. zadaniach inwestycyjnych znalazły się zadania oznaczone numerami:

19. Budowa lapidarium w miejscowości Załom kwota 150.000 zł.

31. Projekt „Otwarte Bramy” szlak turystyczny w mieście Goleniów etap II kwota 8.000.000 zł.

38. Zabezpieczenie ruin kościoła św. Jerzego przy ul. Szczecińskiej w Goleniowie 50.000 zł.

39. Konserwacja zabytków Gminy Goleniów (mury obronne i wieża Tarnówko) 500.000 zł.

40. Mury obronne i teren wokół ruin kościoła św. Jerzego przy ul. Szczecińskiej w Goleniowie kwota 1.400.000 zł.

51. Dotacje na zabytki kwota 50.000 zł.

14. Bibliografia

- Kazaniecki J. Meandry rzeki Iny, Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2008.
- Kazaniecki J., Symbole Goleniowa. Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2010
- Kazaniecki J., Zapomniane miejscowości. Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2012
- Kazaniecki J., Goleniów w czasach hanzeatyckich Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2008
- Kazaniecki J., Podania i legendy ziemi goleniowskiej. Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2009
- Kozierowski S.: Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej. T. Zeszyt I. Poznań 1934.
- Nowakowski, Witek W. Studium wartości kulturowych gminy Goleniów, Szczecin 1999
- Słownik współczesnych nazw geograficznych Pomorza Zachodniego z nazwami przejściowymi z lat 1945-1948. Tadeusz Białecki (red.). Szczecin: Książnica Pomorska w Szczecinie, 2002, s. 71.
- Roszatycka-Krause A., Spacerem po starych nekropoliach. Biblioteka wiedzy o Goleniowie. Goleniów 2009

15. Załączniki do Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów

- Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków nieruchomych - Zał. Nr 1
- Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków - Zał. Nr 2
- Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków – Zał. nr 3
- Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków – Zał. nr 4
- Gminna ewidencja zabytków - Zał. Nr 5
- Cmentarze w Gminnej ewidencji zabytków – Zał. nr 5A

Opracowanie: mgr Elwira Wolender
marzec 2017 r.

**Obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków nieruchomych
województwa zachodniopomorskiego z terenu gminy i miasta
Goleniów**

Miejscowość	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr decyzji
Borzysławiec	kościół św. Piotra i Pawła (otoczenie)	124		2003-05-08	DZ-4200/31/O/2003
Danowo	kościół MB Częstochowskiej z terenem cmentarza	1105	1284	1989-08-01	Kl.3-5340/95/89
Glewice	kościół św. Stanisława BM	404	1280	1963-12-05	Kl.20/32/63
Goleniów	spichlerz, ul. Nadrzeczna 8	33	1277	1955-04-22	Kl.V.-0/12/55
Goleniów	teren Starego Miasta	46		1955-07-30	Kl.V.-0/25/55
Goleniów	obwarowania miejskie	267		1957-04-06	Kl.V.-0/252/57
Goleniów	kościół św. Katarzyny	323	1278	1958-09-12	Kl.V.-0/77/58
Goleniów	poczta, ul. Konstytucji 3-go Maja 17	1247	1279	1993-11-30	PSOZ/ Sz-n/III/5340/226/93
Goleniów	więzienie ul. Grenadierów 66 (otoczenie)	128		2003-07-11	DZ-4200/11/O/2003
Goleniów	relikty kaplicy i kościoła św. Jerzego, ul. Sportowa/ul. Szczecińska (otoczenie)	227		2005-10-05	DZ-4200/55/O/04/2005
Goleniów	szkoła (zespół) ul. Kilińskiego 11	251		2006-03-03	DZ-4200/67/O/05/2006
Jedliny	relikty umocnień baterii dział przeciwlotniczych	1231		2014-03-27	DZ.5130.08.2014.AR
Krępsko	stodoła nr 36 (do skreślenia z rejestru)	813		1978-06-10	Kl.I.5340/9/78
Krępsko	kościół MB Królowej Polski (otoczenie)	353		2008-05-27	DZ-4200/27/O/2008
Miękowo	kościół Św. Trójcy	406	1281	1963-12-05	Kl.20/34/63
Mosty	plebania obiekt skreślony z rejestru decyzją Ministra Kultury (styczeń 2017 r.)	503	1380	1965-12-22	Kl.20/63/65
Mosty	pałac	755	1382	1974-03-25	Kl.I.6801/3/74

Mosty	park dworski	821	1382	1978-10-02	KI.I.5340/17/78
Mosty	kościół MB Gromnicznej (otoczenie)	365		2008-09-03	DZ-4200/68/O/07/2008
Niewiadowo	kościół Wniebowzięcia NMP (otoczenie)	315		2007-07-05	DZ-4200/41/O/2007
Podańsko	kościół św. Stanisława Kostki	409	1283	1963-12-05	KI.20/38/63
Rurzyca	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP z otoczeniem i starodrzewem	906		2011-07-11	DZ.5130.19.AR.2011
Tarnówko	kościół (ruina)	413	1282	1963-12-05	KI.20/42/63
Żółwia Błoc	kościół św. Antoniego z Padwy (otoczenie)	354		2008-05-27	DZ-4200/28/O/2008
Żółwia Błoc	cmentarz przykościelny (nieczynny)	386		2009-02-19	DZ-4200/59/O/2008/2009

Załącznik nr 2

do Gminnego programu opieki nad zabytkami
gminy i miasta Goleniów na lata 2017-2021

**Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków
województwa zachodniopomorskiego zlokalizowane na terenie
gminy Goleniów**

Miejscowość	Stanowisko	Opis	Nr rejestru	Nr decyzji
Budno	stan. 1 (AZP: 28-09/10)	grodzisko średniowieczne, ślad osadniczy kultury łużyckiej i osada średniowieczna	C-665	Kl.I.6801./25/70 z dn. 22.12.1970 r.
Budno	stan. 2 (AZP: 28-09/1)	cmentarzysko z epoki brązu, starożytności; osada z wczesnego średniowiecza	C-685	Kl.I.6801/10/71 z dn. 6.12.1971 r.

**Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w wojewódzkiej ewidencji
zabytków z terenu gminy i miasta Goleniów**

Miejscowość	Adres	Obiekt
Bolechow	Bolechow nr 7	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 44	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 10	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 12	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 13	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 37	chałupa
Bolechow	Bolechow nr 16	chałupa
Bolechow	dz. nr 96	cmentarz
Bolesławice		cmentarz
Borzysławiec	dz. 229	cmentarz komunalny
Budno	dz.60/2	cmentarz
Burowo	dz.141	cmentarz przykościelny
Danowo		zespół folwarczny
Dobroszyn	dz.218/1	cmentarz ewangelicki
Glewice	Glewice nr 9	chałupa
Glewice	dz.199	cmentarz przykościelny
Goleniów	Mickiewicza 6a,6b ul.	budynek mieszkalny
Goleniów	dz. 59/14 obręb 3	cmentarz
Goleniów	dz.118/1 obręb 7	cmentarz
Goleniów	dz. 91 obręb 7	cmentarz
Goleniów	dz.36/1,36/2,36/3,37/1,37/2 obrzeb 6	cmentarz
Goleniów	dz.1,2/1,2/2,3,4 obręb 7	cmentarz komunalny
Goleniów	dz.502/5 obręb 5	cmentarz przykościelny
Goleniów	dz. 4 obręb 3	cmentarz wojenny (zlikwidowany)
Goleniów	stacja kolejowa PKP	kolejowa wieża wodna
Goleniów	Konstytucji 3 Maja ul.	kominowy zbiornik wieżowy
Goleniów	Konstytucji 3 Maja 45,dz. 378	sąd
Goleniów	Nowogardzka/Wolińska ul.	wodociągowa wieża ciśień- komunalna
Imno	dz. 66	cmentarz
Imno	Imno nr 13	stodoła
Ininka	dz.6/8	dwór

Miejscowość	Adres	Obiekt
Inoujście		cmentarz
Iwno		cmentarz
Jedliny		cmentarz
Kamieniska		cmentarz
Kąty	Kąty nr 20	chałupa
Kąty	Kąty nr 12	chałupa
Kąty	Kąty nr 24	chałupa
Kąty	dz. 53	cmentarz
Kąty	Kąty nr 12	stodoła
Kiełpinek		cmentarz
Kiełpnica		cmentarz
Kliniska	dz.192/3	cmentarz
Komarowo	dz.291	cmentarz
Komarowo		zespół folwarczny
Krępsko	Krępsko ul. Szkolna 10(dawniej Krępsko 13)	chałupa
Krępsko	dz.327	cmentarz przykościelny
Krępsko		cmentarz
Krępsko	Krępsko nr 42, ob. Krępsko ul. Piotra i Pawła 3, dz.90	stodoła
Krzewno	Zabród nr 5	leśniczówka-zespół
Marszewo	Marszewo nr 37	chałupa
Marszewo	Marszewo nr 29	chałupa
Marszewo	dz.113	cmentarz przykościelny
Marszewo		dzwonnica
Marszewo		kościół
Marszewo	Marszewo nr 35, dz.100/2	stodoła
Marszewo	Marszewo nr 29	stodoła
Miękowo	dz.732/4	cmentarz ewangelicki
Miękowo	dz.189	cmentarz przykościelny
Modrzewie	Modrzewie nr 8, dz.60/10	stodoła
Mosty		cmentarz na terenie zespołu pałacowo-parkowego
Mosty	dz.157	cmentarz komunalny
Mosty	dz.92	cmentarz przykościelny
Mosty		oficyna pałacowa- stajnia
Mosty		oficyna-wozownia (2) w zespole folwarcznym
Nadrzeczce (ob. Ininka)	Ininka 3,dz. 6/6	zespół folwarczny
Niewiadowo	Niewiadowo nr 14	budynek gospodarczy
Niewiadowo	Niewiadowo nr 18	chałupa
Niewiadowo	Niewiadowo nr 12	chałupa
Niewiadowo	Niewiadowo nr 3	chałupa
Niewiadowo	dz.12	cmentarz komunalny

Miejscowość	Adres	Obiekt
Niewiadowo	Niewiadowo nr 17	stodoła
Podańsko	dz.110	cmentarz przykościelny
Podańsko		zespół folwarczny
Pucice	dz.218/10	cmentarz
Pucice	dz.332/1	cmentarz
Raduń		cmentarz
Rurzyca	Rurzyca nr 29, ob. ul. Goleniowska 75	chałupa
Rurzyca	dz.258/2	cmentarz ewangelicki
Rurzyca	dz.258/3	cmentarz ewangelicki
Rurzyca	dz.40	cmentarz komunalny
Rzęśnica	dz.416/4	cmentarz
Stawno	dz.95	cmentarz przykościelny
Stawno	dz.95	kościół
Stawno	dz.21/1	młyn
Święta	dz.13	cmentarz
Święta	dz.12/47	dwór
Tarnowo	Tarnowo-Tarnówko	aleja
Tarnówko	dz.160	cmentarz przykościelny
Tarnówko	dz.104/4	dwór nr 13
Warcisławiec	dz.200/1	cmentarz (grób wojenny?)
Wierzchosław	Wierzchosław nr 29	chałupa
Wierzchosław		cmentarz
Wierzchosław		cmentarz
Wierzchosław	dz.88	cmentarz komunalny
Wierzchosław	dz.82	cmentarz przykościelny
Zabrodzie(Zabród)		dwór
Zabrodzie(Zabród)		zespół folwarczny
Załom	dz.116/1	cmentarz przykościelny
Żółwia Błoc	Żółwia Błoc nr 15 dz.107/6	budynek gospodarczy
Żółwia Błoc	Żółwia Błoc nr 37 dz.115/2	chałupa
Żółwia Błoc	dz.745	cmentarz

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków

(* stanowiska wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego)

Lp.	Miejscowość/Obręb	Miejscowość najbliższa/	Nr stan. w miejscowości	Nr zdjęcia AZP	Nr stan. na obszarze
1	Niewiadowo	(Wierzchosław)	1	25-09	9
2	Niewiadowo	(Wierzchosław)	2	25-09	10
3	Niewiadowo		3	25-09	11
4	Niewiadowo		6	25-09	14
5	Goleniów		139	26-08	1
6	Goleniów		140	26-08	2
7	Goleniów	(Miękowo)	141	26-08	3
8	Goleniów	(Miękowo)	142	26-08	4
9	Goleniów	(Miękowo)	143	26-08	5
10	Goleniów	(Miękowo)	144	26-08	6
11	Goleniów	(Miękowo)	145	26-08	7
12	Goleniów	(Miękowo)	146	26-08	8
13	Miękowo		1	26-08	9
14	Miękowo		2	26-08	10
15	Miękowo		3	26-08	11
16	Miękowo		4	26-08	12
17	Miękowo		5	26-08	13
18	Miękowo		6	26-08	14
19	Miękowo		7	26-08	15
20	Miękowo		8	26-08	16
21	Miękowo		9	26-08	17
22	Miękowo		10	26-08	18
23	Miękowo		11	26-08	19
24	Miękowo		12	26-08	20
25	Miękowo		13	26-08	21
26	Miękowo		14	26-08	22
27	Miękowo		15	26-08	23
28	Miękowo		16	26-08	24
29	Miękowo		17	26-08	25
30	Miękowo		18	26-08	26
31	Miękowo		19	26-08	27
32	Miękowo		20	26-08	28
33	Białuń		10	26-08	53
34	Glewice		1	26-09	20
35	Goleniów	(Modrzewie)	81	27-07	1
36	Goleniów	(Modrzewie)	45	27-07	2
37	Goleniów	(Modrzewie)	80	27-07	3
38	Goleniów	(Nadrzecze)	60	27-07	4
39	Goleniów	(Nadrzecze)	61	27-07	5
40	Goleniów	(Nadrzecze)	62	27-07	6
41	Goleniów	(Modrzewie)	50	27-07	7
42	Goleniów	(Modrzewie)	51	27-07	8
43	Goleniów	(Modrzewie)	70	27-07	10
44	Goleniów-Modrzewie		96	27-07	11
45	Goleniów	(Modrzewie)	43	27-07	13

Lp.	Miejscowość/Obręb	Miejscowość najbliższa/	Nr stan. w miejscowości	Nr zdjęcia AZP	Nr stan. na obszarze
46	Goleniów	(Modrzewie)	79	27-07	14
47	Goleniów	(Modrzewie)	58	27-07	15
48	Goleniów	(Modrzewie)	57	27-07	16
49	Goleniów	(Łaniewo)	49	27-07	17
50	Goleniów	(Łaniewo)	47	27-07	18
51	Goleniów	(Łaniewo)	56	27-07	19
52	Goleniów	(Łaniewo)	28	27-07	20
53	Goleniów	(Łaniewo)	29	27-07	21
54	Goleniów	(Łaniewo)	71	27-07	22
55	Goleniów	(Łaniewo)	48	27-07	23
56	Goleniów	(Łaniewo)	33	27-07	24
57	Goleniów	(Łaniewo)	34	27-07	25
58	Goleniów	(Łaniewo)	35	27-07	26
59	Goleniów	(Łaniewo)	30	27-07	27
60	Goleniów	(Łaniewo)	31	27-07	28
61	Goleniów	(Łaniewo)	32	27-07	29
62	Goleniów	(Łaniewo)	66	27-07	30
63	Goleniów	(Łaniewo)	67	27-07	31
64	Goleniów	(Łaniewo)	52	27-07	32
65	Goleniów	(Łaniewo)	53	27-07	33
66	Goleniów	(Łaniewo)	54	27-07	34
67	Goleniów	(Łaniewo)	44	27-07	35
68	Krępsko		1	27-07	36
69	Krępsko		3	27-07	38
70	Goleniów	(Modrzewie)	98	27-07	42
71	Goleniów	(Modrzewie)	99	27-07	43
72	Goleniów	(Nadrzecze)	100	27-07	44
73	Goleniów	(Nadrzecze)	101	27-07	45
74	Golemów-Zdżary		78	27-08	18
75	Goleniów-Zdżary		13	27-08	19
76	Goleniów-Zdżary		12	27-08	20
77	Goleniów-Zdżary		42	27-08	21
78	Goleniów-Zdżary		11	27-08	22
79	Goleniów-Zdżary		9	27-08	23
80	Goleniów-Zdżary		8	27-08	24
81	Goleniów-Zdżary		6	27-08	25
82	Goleniów-Zdżary		65	27-08	26
83	Goleniów-Zdżary		64	27-08	27
84	Goleniów-Zdżary		38	27-08	28
85	Goleniów		55	27-08	41
86	Goleniów-Zdżary		10	27-08	42
87	Żółwia Błoc		11	27-08	146
88	Goleniów-Zdżary		23	27-08	1
89	Goleniów-Zdżary		19	27-08	2
90	Goleniów-Zdżary		20	27-08	3
91	Goleniów-Zdżary		21	27-08	4
92	Goleniów-Zdżary		22	27-08	5
93	Goleniów-Zdżary		24	27-08	6
94	Goleniów-Zdżary		76	27-08	7
95	Goleniów-Zdżary		25	27-08	8
96	Goleniów-Zdżary		26	27-08	9
97	Goleniów-Zdżary		27	27-08	10
98	Goleniów-Zdżary		63	27-08	11

Lp.	Miejscowość/Obręb	Miejscowość najbliższa/	Nr stan. w miejscowości	Nr zdjęcia AZP	Nr stan. na obszarze
99	Goleniów-Zdżary		14	27-08	12
100	Goleniów-Zdżary		15	27-08	13
101	Goleniów-Zdżary		16	27-08	14
102	Goleniów-Zdżary		18	27-08	15
103	Goleniów-Zdżary		17	27-08	16
104	Goleniów-Zdżary		77	27-08	17
105	Goleniów-Zdżary		39	27-08	29
106	Goleniów-Zdżary		37	27-08	30
107	Goleniów-Zdżary		41	27-08	31
108	Goleniów-Zdżary		40	27-08	32
109	Goleniów-Zdżary		2	27-08	33
110	Goleniów-Zdżary		3	27-08	34
111	Goleniów-Zdżary		4	27-08	35
112	Goleniów-Zdżary		5	27-08	36
113	Goleniów-Zdżary	(Modrzewie)	1	27-08	37
114	Goleniów-Zdżary	(Modrzewie)	68	27-08	38
115	Goleniów-Zdżary	(Modrzewie)	69	27-08	39
116	Goleniów-Zdżary	(Modrzewie)	59	27-08	40
117	Goleniów		74	27-08	43
118	Goleniów		94	27-08	44
119	Goleniów		126	27-08	45
120	Goleniów		129	27-08	46
121	Goleniów		130	27-08	48
122	Goleniów		137	27-08	51
123	Goleniów		128	27-08	55
124	Goleniów		125	27-08	60
125	Goleniów		121	27-08	62
126	Goleniów		119	27-08	63
127	Goleniów		118	27-08	64
128	Goleniów		117	27-08	65
129	Goleniów		113	27-08	67
130	Goleniów		116	27-08	71
131	Goleniów		108	27-08	73
132	Goleniów		107	27-08	74
133	Goleniów		106	27-08	75
134	Goleniów		109	27-08	77
135	Goleniów		103	27-08	78
136	Goleniów	(Żółwia Błoc)	102	27-08	80
137	Marszewo		6	27-08	145
138	Żółwia Błoc		8	27-08	149
139	Żółwia Błoc		4	27-08	152
140	Żółwia Błoc		6	27-08	154
141	Goleniów		134	27-08	157
142	Goleniów		139	27-08	158
143	Goleniów	(Marszewo)	140	27-08	159
144	Goleniów	(Marszewo)	141	27-08	160
145	Goleniów	(Marszewo)	142	27-08	161
146	Goleniów		143	27-08	162
147	Goleniów		144	27-08	163
148	Goleniów-Zdżary	(Marszewo)	150	27-09	164
149	Marszewo		1	27-09	1
150	Marszewo		2	27-09	2
151	Marszewo		3	27-09	3

Lp.	Miejscowość/Obręb	Miejscowość najbliższa/	Nr stan. w miejscowości	Nr zdjęcia AZP	Nr stan. na obszarze
152	Marszewo		4	27-09	4
153	Marszewo	(Glewice)	5	27-09	5
154	Mosty		1	27-09	10
155	Mosty		3	27-09	12
156	Burowo		7	27-09	44
157	Burowo		8	27-09	45
158	Burowo		9	27-09	46
159	Burowo		10	27-09	47
160	Burowo		13	27-09	50
161	Burowo		14	27-09	51
162	Burowo		15	27-09	52
163	Burowo		16	27-09	53
164	Mosty		19	27-09	56
165	Burowo		17	27-09	57
166	Marszewo		12	27-09	59
167	Marszewo		13	27-09	60
168	Inoujście		1	28-06	1
169	Inoujście		2	28-06	2
170	Lubczyna		14	28-07	1
171	Lubczyna		1	28-07	2
172	Lubczyna		8	28-07	3
173	Lubczyna		7	28-07	4
174	Lubczyna		2	28-07	5
175	Lubczyna		9	28-07	6
176	Lubczyna	(Borzysławiec)	4	28-07	7
177	Lubczyna	(Borzysławiec)	15	28-07	8
178	Lubczyna	(Borzysławiec)	16	28-07	9
179	Lubczyna	(Borzysławiec)	20	28-07	13
180	Lubczyna		11	28-07	14
181	Lubczyna		10	28-07	15
182	Lubczyna		12	28-07	16
183	Lubczyna		3	28-07	23
184	Podansko		2	28-08	2
185	Podansko		3	28-08	3
186	Podąńsko		4	28-08	4
187	Podąńsko		5	28-08	5
188	Podąńsko		6	28-08	6
189	Goleniów		148	28-08	8
190	Budno *		2	28-09	1
191	Budno		6	28-09	4
192	Budno		7	28-09	5
193	Budno		3	28-09	6
194	Budno		8	28-09	7
195	Budno		9	28-09	8
196	Budno		10	28-09	9
197	Budno *		1	28-09	10
198	Budno		11	28-09	11
199	Budno		12	28-09	12
200	Budno		13	28-09	13
201	Budno		14	28-09	14
202	Budno		15	28-09	15
203	Budno		16	28-09	16
204	Budno		17	28-09	17

Lp.	Miejscowość/Obręb	Miejscowość najbliższa/	Nr stan. w miejscowości	Nr zdjęcia AZP	Nr stan. na obszarze
205	Budno		5	28-09	18
206	Budno		19	28-09	19
207	Budno		21	28-09	21
208	Budno		24	28-09	24
209	Budno		25	28-09	25
210	Budno		26	28-09	26
211	Budno		27	28-09	27
212	Budno		28	28-09	28
213	Budno		30	28-09	30
214	Budno		31	28-09	31
215	Budno		32	28-09	32
216	Budno		4	28-09	33
217	Imno		2	28-09	36
218	Mosty		9	28-09	39
219	Mosty		10	28-09	40
220	Mosty		11	28-09	41
221	Mosty		12	28-09	42
222	Mosty		2	28-09	43
223	Mosty		3	28-09	45
224	Mosty		1	28-09	46
225	Mosty		13	28-09	47
226	Mosty		14	28-09	48
227	Danowo		2	28-09	72
228	Danowo	(Budno)	1	28-09	73
229	Danowo	(Budno)	3	28-09	74
230	Danowo		4	28-09	75
231	Danowo		5	28-09	16
232	Danowo		6	28-09	11
233	Mosty		16	28-09	87
234	Mosty		17	28-09	88
235	Mosty		18	28-09	89
236	Budno		34	28-09	90
237	Mosty		4	28-09	44
238	Lubczyna		5	29-07	1
239	Lubczyna		6	29-07	2
240	Lubczyna		13	29-07	3
241	Bolechowo		1	29-08	1
242	Bolechowo		2	29-08	2
243	Bolechowo		3	29-08	3
244	Bolechowo		4	29-08	4
245	Bolechowo		5	29-08	7
246	Stawno		1	29-09	1
247	Stawno		2	29-09	2
248	Stawno		3	29-09	3
249	Stawno		4	29-09	4
250	Tarnowiec		1	29-09	5
251	Tarnowiec		2	29-09	6
252	Tarnówko		1	29-09	7
253	Załom		2	30-07	1
254	Załom		5	30-07	3
255	Pucice		4	30-07	4

Gminna ewidencja zabytków

(* obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Ulica	Numer
1	Biały	Dom mieszkalny	początek XX w.	Słoneczna	23
2	Biały	Dom mieszkalny	początek XX w.	Słoneczna	34
3	Biały	Dom mieszkalny	początek XX w.	Słoneczna	15
4	Biały	Dom mieszkalny	początek XX w.	Słoneczna	156
5	Biały	Zespół dworca kolejowego	początek XX w.	Słoneczna	19
6	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	3 ćw. XIX w.		7
7	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	XX w.		44
8	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	XX w.		10
9	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	3 ćw. XIX w.		12
10	Bolechowo	chałupa	2 poł. XIX w.		13
11	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	połowa XIX w.		37
12	Bolechowo	Dom mieszkalny (chałupa)	3 ćw. XIX w.		16
13	Bolechowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		23
14	Bolechowo	Szkoła	początek XX w.		34
15	Bolechowo	Dom mieszkalny	połowa XIX w.		43
16	Borzysławiec	kościół św. Piotra i Pawła (otoczenie)*	2 poł. XIX w.		
17	Burowo	Szkoła	początek XX w.		26
18	Burowo	Dom (rzadówka)	początek XX w.		28
19	Bystra - Czarna Kąka	Szkoła	początek XX w.	Turystyczna	90
20	Danowo	kościół MB Częstochowskiej z terenem cmentarza*	XVIII w.		
21	Danowo	zespół folwarczny	początek XX w.	Danowo	
22	Dobroszyn	Dom mieszkalny	XIX/XX w.	Goleniowska	131
23	Glewice	kościół p.w. św. Stanisława BM*	XVIII w.		
24	Glewice	Dom mieszkalny (chałupa)	XX w.		9
25	Glewice	Dom mieszkalny (chałupa)	połowa XIX w., przeb. po 1945		12
26	Glewice	Dom mieszkalny	koniec XIX w.		17
27	Glewice	Dom mieszkalny (chałupa)	XIX/XX w.		22
28	Glewice	Dom mieszkalny	początek XX w.		23a
29	Glewice	Dom mieszkalny	XIX/XX w.		24
30	Goleniów	Budynek mieszkalny	XX w.	Mickiewicza	6a, 6b
31	Goleniów	Kolejowa wieża ciśnień	1912 r.	Dworcowa	
32	Goleniów	Budynek użyteczności publicznej	k. XIX w.	Konstytucji 3 Maja	30
33	Goleniów	Budynek sądu	XX w.	Konstytucji 3-Maja	45
34	Goleniów	wodociągowa wieża ciśnień - komunalna	1935 r.	Nowogardzka/Wolińska	6
35	Goleniów	Spichlerz*	poł. XVIII w.	ul. Nadrzeczna	8
36	Goleniów	teren Starego Miasta*	XIV w.		
37	Goleniów	Obwarowania miejskie*	XIII, XV w.	ul. Kościuszki/ul. Puszkina	
38	Goleniów	Kościół p.w. św. Katarzyny*	XV w.	pl. Mieszka I	
39	Goleniów	Pocztownia*	koniec XIX w.	ul. Konstytucji 3-go Maja	17
40	Goleniów	Więzienie *	60-70 XIX w., ok. 1900, lata 20-30 XX	ul. Grenadierów 66/otoczenie/	66
41	Goleniów	Relikty kaplicy i kościoła św. Jerzego *	XV w., 1722-24, XIX w.	ul. Sportowa/ul. Szczecińska (otoczenie)	
42	Goleniów	Szkoła (zespół) *	1901-1902	ul. Kilińskiego 11	11
43	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX-XX w.	Puszkina	9
44	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX-XX w.	Puszkina	10
45	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Puszkina	11

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Ulica	Numer
46	Goleniów	Most na rzece Inie	XIX/XX w.	Szczecińska	
47	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	37
48	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	43a,b
49	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	49,51
50	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	53,55
51	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	57,59
52	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	63,65
53	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Grenadierów	68
54	Goleniów	Budynek usługowy	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	24
55	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	25
56	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	23
57	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	41
58	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	42
59	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	43
60	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	50
61	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Konstytucji 3 Maja	52
62	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Mickiewicza	22
63	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Mickiewicza	37,39
64	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Mikołajczyka	19
65	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Mikołajczyka	20
66	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Mikołajczyka	29
67	Goleniów	Budynek mieszkalny	2 poł. XIX w.	Młynarska	9
68	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX w.	Młynarska	12
69	Goleniów	Budynek mieszkalny	k. XIX w.	Pocztowa	2
70	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	3
71	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	4
72	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	5
73	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	6
74	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	7
75	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	8
76	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	23
77	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	36
78	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	37
79	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pocztowa	38
80	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Pułaskiego	11
81	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Słowackiego	11
82	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Słowackiego	15
83	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Słowackiego	19
84	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Witosa	3
85	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Woj. Polskiego	19
86	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Woj. Polskiego	21
87	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wolińska	15
88	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wolińska	17
89	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wolińska	37
90	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wrzosowa	10
91	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wrzosowa	11
92	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wrzosowa	12
93	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wrzosowa	13,14
94	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Wrzosowa	15
95	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Szczecińska	6
96	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Bohaterów Warszawy	2
97	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Bohaterów Warszawy	4
98	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Bohaterów Warszawy	8
99	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Bohaterów Warszawy	12
100	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Jagielły	10
101	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Jagielły	11
102	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Jagielły	48
103	Goleniów	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Niemcewiczka	7
104	Ininka	Dom mieszkalny (dwór)	I.20 XX w.		1
105	Ininka	Budynek inwentarski (pofolwarczny)	koniec XIX w.		3
106	Ininka	Budynek inwentarski (pofolwarczny)	koniec XIX w.		3

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Ulica	Numer
107	Jedliny	Relikty umocnień baterii dział przeciwlotniczych*	okres II wojny światowej		
108	Kąty	chałupa	4 ćw. XIX w.		20
109	Kąty	chałupa	2 poł. XIX w.		12
110	Kąty	chałupa	2 ćw. XIX w.		24
111	Kąty	stodoła	2 poł. XIX w.		12
112	Kliniska	Dom mieszkalny	początek XX w.	Szczecińska	25/27
113	Kliniska	Dom mieszkalny	początek XX w.	Szczecińska	24
114	Kliniska	Dom mieszkalny	XIX/XX w.	Szczecińska	36
115	Komarowo	Zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.		-
116	Komarowo	Pałac pofolwarczny	2 poł. XIX w., przeb. L.70 XX w.		49
117	Krępsko	Chałupa	2 poł. XIX w.	Szkolna	10
118	Krępsko	Stodoła	XIX/XX w.	Piotra i Pawła	3
119	Krępsko	Kościół MB Królowej Polski /otoczenie/ *	1932 r.		
120	Krzewno	leśniczówka-zespół	4 ćw. XIX w.	Zabród	5
121	Lubczyna	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.	Lipowa	20
122	Lubczyna	Dom mieszkalny	początek XX w.	Lipowa	65
123	Lubczyna	Dom mieszkalny (gospoda)	1 połowa XIX w., przeb. Pocz.XX w.	Lipowa	37
124	Łęsko	Dom mieszkalny (leśniczówka)	1934r.		2
125	Marszewo	Dom mieszkalny (chałupa)	4 ćw. XIX w.		37
126	Marszewo	Dom mieszkalny (chałupa)	4 ćw. XIX w.		29
127	Marszewo	Stodoła	1 połowa XIX w.		35
128	Marszewo	Wieża przykościelna	XVIII/XIX w.		
129	Marszewo	Kościół filialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	XV/XVI w.		
130	Marszewo	Stodoła	4 ćw. XIX w.		29
131	Miękowo	Kościół p.w. Św. Trójcy *	1782 r.		
132	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		3
133	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		5
134	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		6
135	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		7
136	Miękowo	Dom mieszkalny	1889r.		8
137	Miękowo	Dom mieszkalny (plebania)	koniec XIX w.		9a
138	Miękowo	Dom mieszkalny	koniec XIX w.		10
139	Miękowo	Dom mieszkalny	1885r.		13
140	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		14
141	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		15
142	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		17
143	Miękowo	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.		19
144	Miękowo	Dom mieszkalny	początek XX w.		21
145	Miękowo	Dom mieszkalny	koniec XIX w.		25
146	Modrzewie	Dom mieszkalny	XIX/XX w.		6
147	Modrzewie	Dom mieszkalny	XIX/XX w.		7
148	Modrzewie	Dom mieszkalny	XIX/XX w.		10
149	Modrzewie	Stodoła	XIX/XX w.		8
150	Mosty	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.		53 b
151	Mosty	Oficina pałacowa	początek XX w.		49
152	Mosty	Powozownia przypałacowa	I.10 XX w.		49
153	Mosty	Pałac *	XIX w.		49
154	Mosty	Park dworski *	XIX w.		
155	Mosty	Kościół MB Gromnicznej /otoczenie/ *	XVw., przeb. XVIII i XIX w.		40
156	Niewiadowo	Budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.		14
157	Niewiadowo	chałupa	2 poł. XIX w.		18
158	Niewiadowo	Chałupa	XIX w.		12
159	Niewiadowo	Chałupa	XIX w.		3
160	Niewiadowo	Stodoła	4 ćw. XIX w.		17
161	Niewiadowo	kościół Wniebowzięcia NMP /otoczenie/ *	XIX w.		

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Ulica	Numer
162	Niewiadowo	Budynek inwentarski	XIX/XX w.		3
163	Niewiadowo	Dom mieszkalny	XIX/XX w.		4
164	Niewiadowo	Budynek inwentarski	XIX/XX w.		4
165	Niewiadowo	Budynek inwentarski	1906r.		12
166	Podkańsko	Kościół p.w. św. Stanisława Kostki *	XVIII w.		
167	Pucko	Budynek nadleśnictwa	początek XX w.	Pucko	1
168	Rurka	Dom z bud. gosp.	I.20-te XX w.		2
169	Rurzyca	Kościół parafialny p.w. Niepokalanego poczęcia NMP wraz z otoczeniem *	1906r.		
170	Rurzyca	Dom mieszkalny	początek XX w.	Goleniowska	33
171	Rurzyca	Dom mieszkalny	początek XX w.	Goleniowska	62
172	Rurzyca	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	Goleniowska	75
173	Rurzyca	Dom mieszkalny	początek XX w.	Goleniowska	95
174	Rurzyca	Dom mieszkalny	początek XX w.	Goleniowska	116
175	Rurzyca	Dom mieszkalny	początek XX w.	Goleniowska	124
176	Stawno	kościół p.w. Opieki św. Józefa	XIX w.		
177	Stawno	młyn	2 poł. XIX w.		5
178	Stawno	Dom mieszkalny (chałupa)	4 ćw. XIX w.		14
179	Stawno	Dom mieszkalny (chałupa)	XIX/XX w.		27
180	Stawno	Dom mieszkalny (szkoła)	koniec XIX w.		28
181	Święta	Dwór	pocz. XX w.		4
182	Tarnówko	Dwór (obecnie budynek mieszkalny)	XIX w.		13
183	Tarnówko	kościół (ruina) *	XV-XVI w.		
184	Tarnówko	Aleja dębowa			
185	Warcisławiec	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.	Goleniowska	151
186	Warcisławiec	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.	Goleniowska	165
187	Wierzchosław	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.		29
188	Wierzchosław	Kościół filialny p.w. Św. Stanisława BM	1907		
189	Zabród	Dom mieszkalny (dwór)	XIX/XX w.		1
190	Zabród	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.		
191	Żółwia Błoc	budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.		15
192	Żółwia Błoc	Dom mieszkalny (chałupa)	4 ćw. XIX w.		37
193	Żółwia Błoc	Dom mieszkalny	3 ćw. XIX w.		28
194	Żółwia Błoc	Kościół p.w. św. Antoniego z Padwy (otoczenie) *	koniec XIX w.		29

do Gminnego programu opieki nad
zabytkami gminy i miasta Goleniów na lata
2017-2021

Cmentarze w Gminnej ewidencji zabytków

(* wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Numer działki
1	Borzysławiec	Cmentarz komunalny	XX w.	dz. 229
2	Burowo	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XVII w. (?)	dz. 141
3	Danowo *	Cmentarz ewangelicki *	2 poł. XVII w.	dz. 101
4	Dobroszyn	Cmentarz ewangelicki	połowa XIX w.	dz. 218/1
5	Glewice	Cmentarz ewangelicki	ok. 2 poł. XVIII w.	dz. 199
6	Goleniów	Cmentarz ewangelicki	najpóźniej XIX w.	dz. 91
7	Goleniów	Cmentarz komunalny	1945 rok	dz. 1, 2/1, 2/2,3,4
8	Goleniów	Cmentarz przykościelny	2 poł. XV w.	dz. 502/5
9	Krępsko	przykościelny	ok. 1 poł. XVI w.	dz. 327
10	Marszewo	Cmentarz poewangelicki	ok. 2 poł. XVII w.	dz. 113
11	Miękowo	Cmentarz przykościelny	ok. 2 poł. XVIII w.	dz. 189
12	Miękowo	Cmentarz ewangelicki	1930 rok	dz. 732/4
13	Mosty	Cmentarz przykościelny	XX w.	dz.92
14	Mosty	Cmentarz komunalny	XVIII w.	dz. 157
15	Niewiadowo	Cmentarz komunalny	II poł. XIX w.	dz. 12
16	Podkańsko	Cmentarz przykościelny	ok. 2 poł. XVIII w.	dz. 110
17	Pucice	Cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	dz. 331
18	Rurzyca	Cmentarz komunalny	1959 rok	dz.40
19	Rurzyca	Cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	dz. 258/2
20	Rurzyca	Cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	dz. 258/3
21	Rzęsnica	Cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	dz. 416/4
22	Stawno	Cmentarz przykościelny	2 poł. XIX w.	dz.95
23	Święta	Cmentarz ewangelicki	pocz. XIX w.	dz. 13
24	Tarnówko	Cmentarz przykościelny	XV w.	dz. 160
25	Wierzchosław	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XX w.	dz.82
26	Załom	Cmentarz przykościelny	XVIII w.	dz. 116/1
27	Żółwia Błoc	Cmentarz ewangelicki	ok. 2 poł. XIX w.	dz. 745
28	Żółwia Błoc *	Cmentarz ewangelicki *	XVII w.	dz.81
29	Goleniów	Cmentarz ewangelicki	pocz. XIX w.	dz.36/1, 36/2, 36/3
30	Bolechowo	Cmentarz ewangelicki	XIX w.	dz. 96
31	Budno	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XIX w.	dz.60/2
32	Imno	Cmentarz ewangelicki	koniec XIX w.	dz. 66
33	Kąty	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XIX w.	dz. 53
34	Komarowo (Kłosów)	Cmentarz ewangelicki	brak datowania	dz. 291
35	Kliniska Wielkie	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XIX w.	dz. 192/3
36	Wierzchosław	Cmentarz komunalny czynny	1946 r.	dz. 88
37	Krępsko	Cmentarz ewangelicki	ok. 1 poł. XIX w. (?)	dz. 16
38	Warcisławiec	Grób wojenny	1945 r.-1946 r.	dz.200/1
39	Goleniów	Cmentarz	ok. 1 poł. XIX w.	dz. 59/14 obręb 3
40	Goleniów	Cmentarz ewangelicki	ok. XIX/XX	dz. 118/1 obręb 7
41	Goleniów	Cmentarz judaistyczny	ok. XIX/XX	dz. 118/1 obręb 7
42	Pucice	Cmentarz ewangelicki	1 poł. XIX w.	dz.332/1